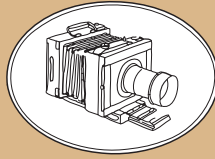
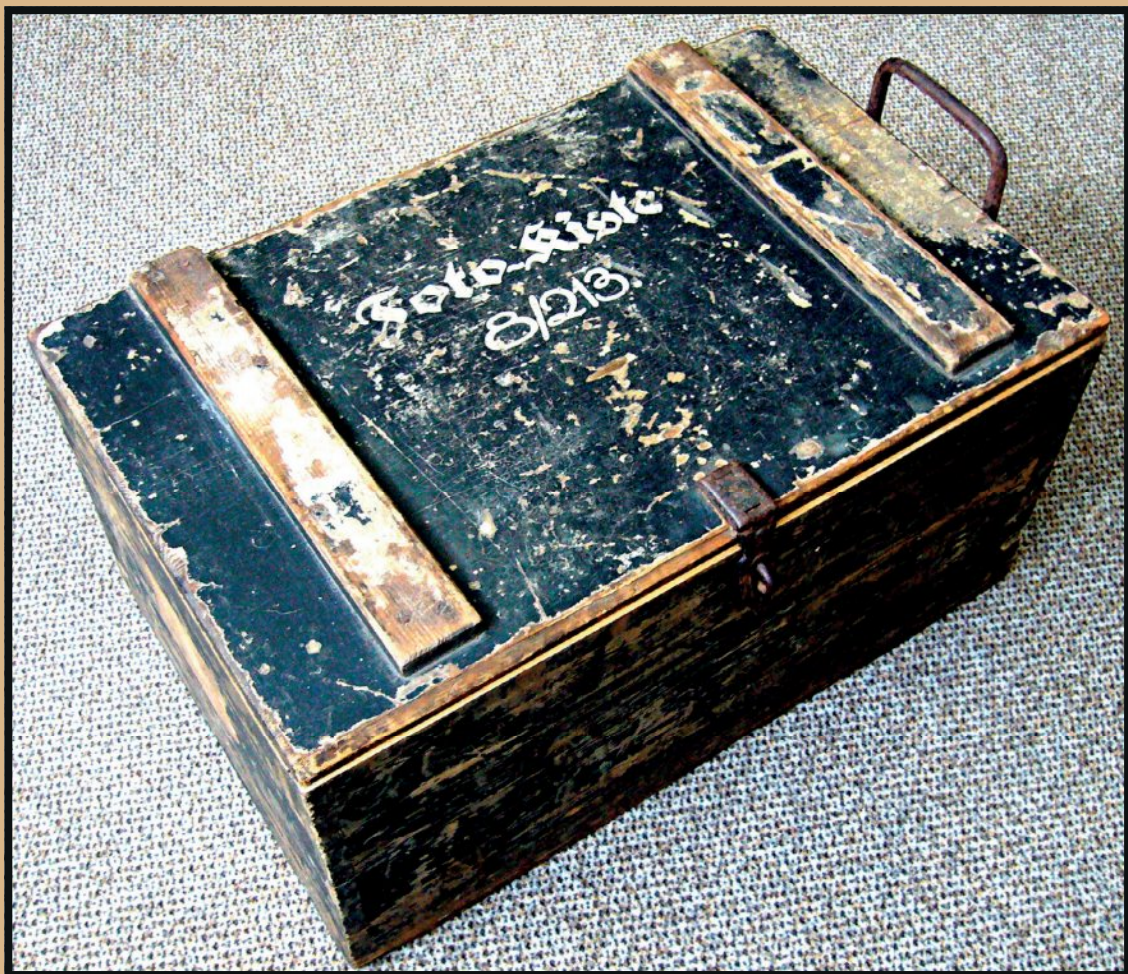

OBJEKTIV

Nr. 142

September 2014

Dansk Fotohistorisk Selskab

Indhold

5

Feltfotograf 1914-1918

Torkil Kjems

18

100 år Oskar Barnacks Ur-Leica

Klaus-Eckard Riess

21

Louis Jacques Mandé Daguerre

Dioramamaler og kunstner

Flemming Berendt

26

Fotohandlere

3.del

Sigfred Løvstad

34

Alice Austin

Historien om én af Amerikas første kvindelige fotografer

Klaus-Eckard Riess

41

BILLEDGRUPPEN

Gerhard Ryding

45

BOG & UDSILLINGSOMTALE

Flemming Berendt

46

LANDSMØDE & GENERALFORSAMLING

Referat

49

'DIT & DAT'

Foreningsmeddelelser, anvisnings – og orienteringsnyt

50

MØDERÆKKEN

Layout & redaktion: Flemming Berendt

Forside: *Niels Kjems Foto-Kiste 8/213. En ombygget patronkasse.*

33 år som redaktør

Kære medlemmer af Dansk Fotohistorisk Selskab!

Da jeg den 25. april 1981 for 33 år siden blev valgt til redaktør af vort tidsskrift *Objektiv*, stod det mig ikke klart, hvilken opgave jeg havde påtaget mig.

Stifteren af Preus Fotomuseum inviterede mig til Horten i Norge, hvor jeg i næsten 2 uger fik overdraget nøglerne til museet samt tilladelse til frit at kopiere fotohistoriske dokumenter og bøger. Kort sagt det blev grundlaget for at studere fotografiens spændende historie.

Den næste håndsrækning kom fra førstebibliotekar ved Det kgl Biblioteks Kort- og Billedafdeling mag. art. Bjørn Ochsner, der blev mentor for mig helt frem til sin død, hvorefter jeg arvede hans bogsamling.

Sidst men ikke mindst fik Sigfred Løvstad, stifteren af Danmarks Fotomuseum i Herning, en helt særlig betydning for mig og den opgave, som efterhånden tog mere og mere form og forpligtigelse overfor opgaven at skabe fotohistorie, som i dag har båret frugt ikke blot i Danmark, men også i udlandet.

Det er svært at træffe en beslutning om, hvornår man skal give stafetten videre, men jeg føler, at de medlemmer, som har meldt sig på banen, kan og vil føre *Objektiv* videre til glæde for os alle. Min hjælp og støtte vil stadig fremover være til rådighed.

Som ”pensionist” ser jeg frem til at fordybe mig i endnu nogle fotohistoriske skildringer. Tak til alle som gennem tiderne har støttet og hjulpet med gode råd og gerninger!

Nekrolog

En fotohistorisk legende, en sprudlende redaktør, men ikke mindst en god ven er ikke blandt os mere. Den 5. august 2014 døde vores æresmedlem Flemming Berendt.

Flemming var et aktivt medlem lige fra starten af selskabet, og efter kort tid blev han valgt til redaktør. I de næsten 40 år, han har redigeret bladet, er det vokset fra et duplikeret informationsblad til det, vi kender i dag. Et tidsskrift i farver af en høj kvalitet, som også i udlandet bliver læst med stor glæde. Flemming var altid på jagt efter den næste "sensation" og rejste rundt i hele Europa sammen med Gerda, og de seneste år sammen med Inger for at søge efter informationer.

Flemming var aldrig bange for at hjælpe andre. Mange, som interesserer sig for fotohistorie, har på et eller andet tidspunkt haft gavn af Flemmings store viden. Denne hjælpsomhed har givet ham en stor omgangskreds, og der er ingen tvivl om, at han vil blive savnet.

Flemming talte af og til om en bænk oppe i himlen. På den bænk sidder hans nære venner og familie og nyder en bid brød og et godt glas vin, og taler om gamle dage.

Kære Flemming, hils alle på bænken, og på genkig.

Svenn Hugo

'Man kan komme uforskyldt til meget'

Min farfar som preussisk hestetjener og feltfotograf i krigen 1914-1918

Thorkil Kjems

Niels Kjems (1888-1975) var i verdenskrigen 1914-18 reservist i *Königlich Preussisches Reserve-Infanterie-Regiment 213*. Her er han fanget med (og af) sit kamera i en mere fredelig stund i den belgiske kystby Blankenberge. I et brev til hjemmet skriver han: *Jeg har igen fotograferet mig selv i et stort spejl og skal sende et billede så snart jeg har et. Mine breve skulle i samme grad være sjælelige spejlbilleder, men det er nu mere svært for mig. Det kan det jo nu heller ikke blive på grund af de forsigtighedsregler vi må tage angående censuren.* -

De fleste sønderjyder har en bedstefar eller oldefar, som en varm sensommerdag for hundrede år siden trak i en preussisk militæruniform og gik med i det, der snart blev kendt som *verdenskrigen* eller *der Weltkrieg*, sidenhen *Krigen 1914-18*, og endnu senere *I. Verdenskrig*. I udlandet foretrækker man stadig *The Great War* eller *La Grande Guerre*, hvilket måske også bedre udtrykker denne begi-

venheds epokale karakter. Det var uden for enhver sammenligning det værste, menneskeheden indtil da havde budt sig selv. For de danske sønderjyders vedkommende var det en skæbne som i runde tal overgik 30.000 af den mandlige befolkning, blot fordi de tilfældigvis levede i en del af kongeriget, som efter en rask krig halvtreds år før blev en provins i det nye tyske kejserrige. Deres historie er fortalt mange gange, i bredere historisk fremstilling eller af dem selv i erindringer eller gennem breve og dagbøger.

I 100-året for krigens udbrud vil nyt, hidtil upubliceret materiale uden tvivl se dagens lys, gravet frem af familiegemmerne af hovedpersonernes efterkommere; således også forfatteren til denne artikel, som senere i år udgiver en bog om sin farfar Niels Kjems' oplevelser i et preussisk infanteriregiment i Belgien og Nordfrankrig. Den er baseret på dagbøger og over 700 breve sendt fra felten og illustreret med eksempler fra hans billedsamling på omkring 600 fotografier.

Der skal advares om, at læsere med smag for bloddryppende skildringer af krigsbegivenheders rædsel og gru vil blive fælt skuffede, både over denne artikel og bogen. Niels gjorde nemlig tjeneste som *Pferdebursche*, eller *hestetjener*, som han med sine egne ord oversatte det til, og hestetjenerens stående befaling lød på at bringe kompagnichefens hest i dækning mindst 800 meter bag enhver træfning kompagniet måtte geråde i.

Når det hele så var overstået, skulle officeren have sit standsmæssige transportmiddel retur. Det var et udmærket koncept i en angrebskrig, men efterhånden som hele vestfronten stivnede til ubevægelig stillingskrig, kom Niels i lange perioder til at opholde sig i reservestillinger bag de forreste linjer, eller i stamkvarterer længere tilbage. Så langt tilbage at fjenden sjældent brugte sit krudt på dem. Den defensive krig blev hurtigt organiseret som rent skifteholdsarbejde, tre dage fremme og tre tilbage. Arbejdet bestod i at ledsage kompagnichefen til og fra fronten. Derudover skulle Niels løbe ærinder for løjtnanten, hvad enten denne var fremme eller tilbage, og i øvrigt sørge for hestens pleje og velfærd. For den rette person betød det ikke alene en masse tid til rådighed, men også rådighed over et fortræffeligt transportmiddel. Det fik Niels til at støve en gammel karriere af, skønt unægtelig un-

der noget, skal vi sige usædvanlige omstændigheder.

Tiden som fotograf lå en halv snes år tilbage. Dengang var det ikke ualmindeligt for unge at skulle tage stilling til, hvad de ville være, når de blev konfirmeret. Det eneste Niels vidste som 15-årig konfirmand i 1903 var, at landmand det skulle han ikke være. Og da hans far selv havde følt sig presset til at overtage slægtsgården Kjemsgård i Hygum sogn, fik han lov at slippe, skønt han var eneste søn.

Familien bestilte et kamera til 6 mark hos Per Butik, og så gik Niels ellers i gang. Der findes nogle få billeder af familiemedlemmer forsamlede til bedstemoderens begravelse den sommer. Al begyndelse er svær, skarpheden er ikke imponerende, motivet skulle jo sidde stille, og på et af billederne er glaspladen knækket.

Niels sidder hos sin mor på volden. Kjemsgård, Hygum sogn, 1894. Fotograf: Andrea Gram, gift med fotograf Laurids Poulsen i Vejen.

Den følgende sommer kom han i lære som fotograf i tre dage. På et lydbånd fra omkring 1970 fortæller han: **Jeg blev fotograf. Jeg tog til Laurids Poulsen i Vejen, gift med en Gram. Begge gode venner af Kjemsgård. Var der i tre dage for at lære at fotografere, kunne jo godt noget i forvejen. Fik et stort apparat, og kørte rundt og fotografere bøndergårde og haver i Nordslesvig.** -

Laurids Poulsen var en dygtig forretningsmand og drev en livlig virksomhed i den driftige stationsby nord for Kongeåen. Ved siden af arbejdet i byens største atelier var rejsefotografer i sving på Sjælland og Bornholm og langt op i Sverige. Hvis nogen spørger sig selv hvad man dog gjorde før der var Facebook, Flickr, Instagram o.s.v. til at forløse det moderne menneskes uudslukkelige trang til selvforevigelse og *broadcast* i to dimensioner, så er svaret, i hvert fald for den sidste halvdel af 1800-tallet og et godt stykke ind i 1900-tallet, at man gik til den nærmeste fotograf.

Dem var der omkring 1900 typisk et par stykker af

i selv mindre byer. Eller man bød en rejsefotograf inden for, når en sådan steg af cyklen og tilbød sin service. Branchen var i en rivende udvikling, teknologisk og markedsmæssigt, og man kan ikke forvente datidens landboudom i måske at få den tanke, at en tjans som rejsefotograf kunne være et alternativ til de traditionelle erhvervsudsigter i landbruget: masser af fysisk hårdt arbejde og økonomisk usikkerhed.

For Niels var indtjeningen som fotograf om sommeren med til at finansiere hans brændende trang til højskole om vinteren og om muligt uddanne sig videre. I flere måneder det følgende år var han cyklende fotografassistent i så afsides egne som Vest- og Østpreussen, og senere på en tur op gennem Jylland til Thy. Kamera, stativ og andet fotografrej blev spændt på cyklen. Det var igen L. Poulsen der stod bag. Han modtog de eksponerede glasplader med posten, fremkaldte og lavede aftryk til kunderne og afregnede med dem. Friske plader blev sendt poste restante til på forhånd aftalte posthuse. Turen mod øst var et virkeligt scoop, for der skulle de fotografere kirker og præster, og dem var der gerne to af i hvert sogn, en katolsk og en luthersk. Endnu et højskoleophold var sikret, denne gang Vallekilde, og derfra foreligger en stribe private optagelser fra højskolelivet. Det fotografiske objektivet var til mere end formelle portrætter og ejendomme. Det kunne fastholde hverdagens detaljer.

Niels kom til verden i det mærkelige år 1888, det såkaldte *Dreikaiserjahr*, da ikke færre end tre kejserer regerede det tyske rige. Al denne øvrighed til trods var han født statsløs. Han var hverken dansk eller tysk, eller preussisk for den sags skyld. Af mange og komplicerede grunde, som det vil føre for vidt at komme ind på her, blev det blandt de danske i stigende grad betragtet som en ulempe. Ikke bare for den enkelte, men også for den danske sag i den uheldige landsdel. Man havde stort set ingen borgerlige rettigheder og kunne f.eks. ikke stemme. Det kom der en ordning på i 1907. Med et slag blev det muligt for de statsløse, som der efterhånden var flere tusinde af, at få preussisk statsborgerskab. Den tysksindede befolkning var ikke begejstret, men generalstaben i Berlin var ikke blind for fordelene og støttede ideen. Niels blev da preussisk undersåt, næsten før blækket var tørt i konventionen – og modtog en indkaldelse til session næsten før blækket var tørt på hans *Naturalisations-Urkunde*. Han nåede lige en vinter på Askov Højskole og levede dermed fuldt op til den sønderjyske politiker H. P. Hanssens ord om, at for de unge sønderjyder var den danske folkehøjskole modvægten til de preussiske kaserner.

Normalt blev de unge mænd indkaldt til tjeneste ved de lokale infanteriregimenter. Niels blev af

uransagelige årsager sendt langt østpå til Graudenz, der i dag ligger i Polen, men dengang var en større garnisonsby i Vestpreussen ved Weichselflodens bred, ikke så langt fra den russiske grænse. Tilfældet ville at det var det selv samme område, han et par år tidligere havde cyklet tyndt med sit rejsekamera. Og ganske uventet skulle der blive lejlighed for ham til at tage sin gamle metier op igen. Da han efter det første år i tjenesten blev spurgt om han ville være befalingsmand, *Gefreiter*, takkede han nej. Han havde ikke noget problem med at leve op til sine undersåtlige pligter, men der var ingen grund til at overdrive. Han undskyldte sig med sine dårlige tyskkundskaber.

Han blev så sat til at passe hesten for kompagnichefen. Jobbeskrivelsen må have været meget elastisk, for inden han så sig om, serverede han i hvide handsker og pomadiseret midterskilning ved officersfamiliens aftenselskaber og var babysitter for toårige Gisela. Og da *Frau Hauptmann* fandt ud af at han ikke alene kunne fotografere, men også fremkalde billeder, blev hun fyr og flamme. Den unge familie rådede over et kamera, som ingen rigtig havde fundet ud af at bruge. Takket være dette sammentræf findes der i dag i Niels' samling, ud over nogle portrætter af den preussiske officersfamilie og et par interiører fra privaten, et hjemmelavet postkort af den imponerende tyske krigshest, som det var hans job at passe. Desværre kom Niels ikke selv med på billedet, for det var jo ham der tog det. Det er fra august 1910, kort før udløbet af tjenestetiden. Som man kan se, må det have været et kamera til glasplader, Niels' foretrukne medium. Han vendte tilbage til højskolelivet (Askov igen) og blev året efter lærer på la Cour-familiens efterskole i Skibelund tæt på Askov, hvor han havde modtaget sin første skoleundervisning. Især gymnastikken havde hans interesse.

Da krigsudbruddet indhentede ham i august 1914, var han i København for at begynde sit andet årskursus på Statens Gymnastikinstitut. Selvfølgelig kostede det svære overvejelser, hvad han nu skulle gøre, men som tusinder af andre sønderjyder valgte han *den tunge pligt*. Få dage efter stillede han som befalet på kasernen i Haderslev og blev straks sendt videre til Flensborg, senere Slesvig og Rendsborg, for at gennemgå en hastigt tilrettelagt genopfriskning af krigskunstens finere detaljer. De fleste danske blev indrulleret i det sønderjyske regiment med numrene 84, 85 og 86, og de afgik næsten omgående til fronten. Niels blev udtaget til en forstærkningsbataljon, og den endte i et helt nyopstillet reserveinfanteriregiment med nummeret 213 (RIR 213 i den militære terminologi). Det var et mere holstenskt end slesvigsk regiment med meget lidt dansk islæt. Det sparede ham for de tyske hæres første voldsomme stormløb i øst og vest.

Det er min hest som I vel ved, skrev Niels på dette hjemmelavede postkort til familien hjemme i Fæsted. Graudenz, august 1910.

Heldet var med ham igen, da han blev udnævnt til kompagnichefens *Pferdebursche*. Først i midten af oktober kom RIR 213 i kamp lidt vest for Gent i Belgien. Medens folk og dyr faldt til højre og venstre efterkom han tjenesteforskriften og fik hesten i sikkerhed. To heste, for at være helt nøjagtig, men først efter at have forbundet den anden hests fører. Med en standarddoppakning på over 50 pund og dagsmarscher på op til 30-40 km følte de preussiske infanterister sig næppe synderligt fristede til at slæbe flere private ejendele med i krigen end det allernødvendigste: briller og tænder efter behov, skrivetøj og brevpapir, et par billeder af familien, en bog eller den hellige skrift efter åndelig indstilling. Kameraer var store og klodsede og lå uden for mulighederne. Det var nok heller ikke efter tjenesteforskriften. Desuden regnede alle jo med at denne krig ville tage uger snarere end måneder, ligesom de tre sidste tyske krige, inklusive den mod Danmark i 1864.

Men i december tabte de tyske hære pusten under deres gigantiske sving fra højre ind over Belgien og Nordfrankrig. Langs hele den ca. 700 km lange front mellem Den Engelske Kanal og det neutrale Schweiz kravlede soldaterne i nødtørftigt opkastede skyttegrave. *Halten was zu halten ist*, lød parolen fra generalstaben. Ingen var længere i tvivl om at man stod foran en lang og sej stillingskrig. Da stilstanden indfandt sig lå RIR 213 i det nordlige afsnit i buen rundt om den flamske by Ieper, nok bedre kendt som Ypres. Der blev de liggende de næste 14 måneder. Et system af små floder og menneskeskabte kanaler, som siden middelalderen havde forbundet den gamle klædeby med afsætningsmarkeder ude i den store verden, fik pludselig militærstrategisk betydning. *Deutschland, Deutschland über alles*, sang kammeraterne i RIR 213 — og fortsatte for egen regning: *nur nicht über Yser-Kanal*.

Hvad der gjaldt for mandskabet, gjaldt ikke altid for officererne. Et af privilegierne var en officerskuffert, som blev transporteret på hestevogn i regimentets *Große Bagage*. Et kamera dukkede en dag op i hænderne på en sanitetsofficer, og hvad enten det var bragt med for at tage billeder af sejrsparaderne på de parisiske boulevarder, eller han havde haft det med tilbage fra en orlov i hjemstavn eller fået det med feltposten, så ville han nu have Niels til at hjælpe sig med at fotografere og lave billeder.

I slutningen af marts 1915 skriver Niels fra kvartaret i Houthulst til sin mor Johanne Kjems og søsteren Ingeborg hjemme i Rødding. Han er fuld af gåpåmod: *Jeg tænker på i den nærmeste fremtid at åbne en fotografisk atelier her i H. Jeg mangler kun materiale. Jeg ville gerne have mit apparat her ned, men det står jo desværre oppe hos Mie og kassetterne må ligge enten hos Liengård eller i Skibelund. Hvordan er det søster, kan Du komme over grænsen? Det kan for resten også være at apparatet ikke kan komme over. Der er en sanitetsunderofficerer som har et apparat, men ikke kan lave billederne i stand; Jeg har nu lovet at hjælpe ham. Vil I da ikke nok med det samme sende mig: 1) En lille flaske fremkalder, helst "Hydrokinon" 2) Fixerbad, det kan købes i patroner 3) Tonbad, kan også købes i patroner 4) Noget Kuperpapir [kopiérpapir], helst blankt. Alt med brugsanvisning. Ja, det er sandt, noget mørk rødt silkepapir til at lave en lampe af. Ikke for store portioner tænker jeg det kan gå som lille pakke. Papiret kan I jo sende som brev. Jeg ved ikke hvor min koffert står, der må der være en del i af alle slags. Jeg vilde gerne have mit eget apparat, dersom det kan lade sig gøre, men det kan nu vente. I kan jo se om I kan få det hjem på en eller anden måde. -*

Mie var den ældste søster, gift med en gårdejer på Horsens-egnen. Meget tyder på at Niels var kommet afsted over hals og hoved med sine fotosager spredt for alle vinde, det meste nord for Kongeåen. Der var imidlertid andre grunde til at feltatelieret ikke kom op at stå med det samme. Netop i de uger planlagde tyskerne en verdenspremiere: anvendelsen af klorgas som offensivt våben. Det var et forsøg på at få gang i krigen igen. RIR 213 og andre regimente i området var travlt beskæftiget med at transportere og installere de mange tusinder gasflasker ude i de forreste linjer. Teknikken og vejret drillede, men da angrebet kom den 22. april var det en umiddelbar succes, ikke mindst i kraft af overraskelsesmomentet. Tyskerne gik adskillige kilometer frem over et pænt stykke af fronten, men i længden var der ikke kræfter til at udvikle fremgangen til et egentligt gennembrud.

Fronterne faldt hurtigt til ro igen uden afgørende ændringer i stillingen.

Endelig, i et brev til hjemmet i Rødding fra midten af maj, skriver Niels om en tur han har været på med pas fra sin chef. Hans danske ven Jes Theusen havde *besørget sig en cykle*, og den havde Niels fået til opbevaring, efter at Theusen, der var saniteter, var blevet sendt frem i tjenesten. Hans påskud for den lille udflugt var at skaffe en ny strigle til hesten, men han havde noget helt andet i tankerne: *Desuden har jeg et lille 6x9 fotografiapparat til opbevaring, nu ville jeg se om jeg kunne få plader til det, og det lykkedes, så nu skal jeg se om jeg kan slå en del plader. -*

To dage efter er der hektisk aktivitet i fotolaboratoriet: *Jeg har fået et apparat til opbevaring og nu fotograferer jeg på kraft. Jeg ville helst have haft det til mit eget brug og taget plader fra forskellige steder, men de er jo næsten ved at overfalde mig. Så skal den fotograferes, han vil sende et billede hjem til konen eller kæresten og så kan jeg jo ikke godt lade det være; så jeg har nu så mange plader og billeder liggende rundt om mig. Det er en lille 6x9 men god apparat. Theusen har jeg også fotograferet. Lige nu kom igen tre "alten Knochen" (gamle knogler), så nævner de gamle soldater sig, og ville endelig fotograferes, men da det regner, går det jo ikke. -*

Dårligt vejr var ikke kun et problem, når der skulle "slås plader", som Niels fagvant omtaler selve eksponeringen. Datidens fotografiske emulsioner var meget langsomme, dvs. mindre lysfølsomme. Selv de nye rullefilm som var begyndt at komme på markedet. Men Niels indlod sig ikke på disse nymodens *gummiplader*, som han kaldte dem. Han holdt gennem hele krigen stædigt fast i glasplademediet til sine egne optagelser. Det positive aftryk fremkom ved at placere kopipapir i en klapramme sammen med negativet på glaspladen, og så udsætte det hele for kraftigt sollys i en rum tid. Også for denne del af processen var vejret afgørende. De originale klaprammer er bevaret.

Niels havde fået forrygende travlt. Mere end 70 optagelser findes bevaret i hans samling fra denne sommer. De skildrer især alt det som krig også er:

dagliglivet ved og bag fronten, i kvartererne såvel som i skyttegravene (på en god dag), det evindelige arbejde med at vedligeholde skanserne, ventetiden, kammeratskabet, transporterne, civilbefolkningen og landsbyerne, eller hvad der var tilbage af dem.

Et par Alte Knochen fra Jonkershove i Flandern, maj 1915. Soldaten til venstre er en Feldwebel, kompagniets skriver, hvilket kan ses af den ikoniske Kladder, notitsbogen som typisk blev stukket ind i jakken. Den anden er en underofficer.

Også landbruget som i den tids krigsførelse rykkede med i felten for at holde mandskab og trækdyr forsynede. Det er ting som tit træder i baggrunden i fortællinger fra den store krig, prægede som vi i dag er af krigsreportagens ulideligt lette adgang til *live action*. Man overser let den kolossale indsats, som ligger bag en millionhærs opretholdelse og i sidste ende overlevelse.

Etappen, området fra det sidste jernbanebrohovede ud til den forreste patronvogn eller gulaschkanon, udviklede sig i de første måneder af 1915 til et yderst dynamisk sted, hvor det meste af den servicesektor, der havde betjent hæren i hjemstavn, slog sig ned. Her fandt Niels mange af sine motiver; men der er også billeder af krigens følger.

Sønderskudte huse og kirker og nedskudte flyvemaskiner var yndede postkortmotiver for mange soldater. Og døden er også repræsenteret i samlin-

gen med fotografier af soldatergrave på bestilling af efterladte. Personligt dyrkede Niels det egentlige turistfoto af landskaber, fuldt bevidst om denne sære idyl midt i al elendigheden.

Et selvportræt, også fra Jonkershove i Flandern, maj 1915.

Det er ikke alle billederne i samlingen Niels selv har stået for. En længere serie af små 6x6 billeder fra maj 1915 viser skyttegravene ved Bikschote, hvor blodet flød under det første slag om Ypres seks måneder tidligere.

Serien skyldes sandsynligvis en officer, måske den sanitetsofficer der fik sat gang i det hele. Men Niels stod for fremkaldelsen og har derved selv fået et sæt kopier, måske som betaling.

Den tekniske kvalitet af disse småbilleder er ikke ligefrem overvældende; men de dokumenterer et stykke verdenshistorie, også selvom det er tydeligt at soldaterne har taget opstilling mere til ære for fotografen end i kamp for kejser og fædreland.

Men i et brev forklarer Niels at han mest holder øje med klokken, så ham der betjener lukkeren kan få besked. Det må have taget sin tid, for vinduet er eneste lyskilde og interiøret er smukt belyst med mange interessante detaljer, selvom Niels' hvide

Bundfrossen løbegrav i Flandern, februar 1917. Det havde trods alt den fordel, at man ikke fik våde fødder.

Granathuller i en sønderskudt tysk stilling. Flandern, november 1917.

Nedskudt engelsk flyvemaskine af typen Nieuport 17 (fransk fremstillet). Det var stadig i flyvningens barndom, og som man ser skabte en begivenhed som denne et større opløb, Flandern, 7. april 1917.

Bataljonschefen taler ved begravelsen af Niels' faldne kompagnichef på soldaterkirkegården i Carvin i Nordfrankrig, marts 1918.

skjorte og ansigt er let overeksponeret. Meier var Pferdebursche i søsterkompagniet. Han var fra Bremen og selvfølgelig tysk, men Niels og han holdt sammen i tykt og tyndt gennem hele krigen.

Med Meier i kvarteret i Terrest i august 1915. Jeg sidder og skriver brev til mor, står der bag på et aftryk fra denne plade.

Vi er i tredje linje på en rolig dag, hvor fjenden sparer på ammunitionen. Det er måneden efter gift-

gasangrebet, og der var nu lidt længere ud til første linje. Det er måske værd at minde om, at optagelser af virkelige kamphandlinger i den 1. Verdenskrig, hvor kugler og shrapnel hvisler om ørene på fotografen, faktisk er meget sjældne.

Af forståelige grunde, hvis man tænker sig om. Ved nærmere eftersyn viser det sig ofte, at selv meget realistiske optagelser er iscenesat efter at fjenden for længst er slået på flugt, eller også er det simpelthen billeder af manøvrer i fredstid.

Et enkelt nummer i serien skiller sig ud: franske angribere ligger døde på marken måneder efter angrebet. Her er iscenesættelse overflødig. Teater eller virkelighed, de må have gyst i stuen hjemme i Rødding over disse optagelser.

Niels' hund Amy den 26. februar 1916, regimentets sidste dag i Terrest, Flandern. I baggrunden bag hækken kvarteret med mørkekammeret for enden af huset. Niels tog sikkert billedet fordi der forestod en borttransport, og det var forbundet med nogen usikkerhed om en hund nåede frem til det nye bestemmelsessted, som han senere skulle opleve.

I et brev nogle måneder senere hvor Niels diskuterer sine planer om at opgradere sit fotografiske udstyr, bruger han dette billede som eksempel på, at man kan tage udmærkede billeder selv med så langsom lukkertid som 1/50 sekund (i hvert fald så længe det behager en hund at stå stille). Hans kamera havde 1/100 sekund som hurtigste lukker; men han ville gerne have et der kunne tage "øjebliksbilleder" ved 1/300 sekund. De var bare meget dyre. Bemærk fotografens skygge på jorden.

Det var for Niels en praktisk nødvendighed hele tiden at befri sig for overflødig bagage. Man kunne aldrig vide hvornår regimentet skulle stille *verladebereit* for at blive overført til et andet frontafsnit, og den stadigt voksende samling af glasplader vejede helt godt til. Men der var også en anden grund. De skulle hele tiden se hvor han var, hvad han lavede og hvordan han havde det. Først langsomt gik det op for ham hvor betænkeligt det var. At sende nok så uskyldige billeder fra fronten nogen som helst steder hen var strengt forbudt. I flere breve formanede han dem derhjemme til ikke at omtale for nogen, hvad de havde modtaget, endsi-ge vise noget af det frem. Selv i bedste fald skulle der ikke meget til at få håbet om en orlov i hjemstavnen til at bryde, især når hjemstavnen hed Nordslesvig og man var en dansk hestetjener.

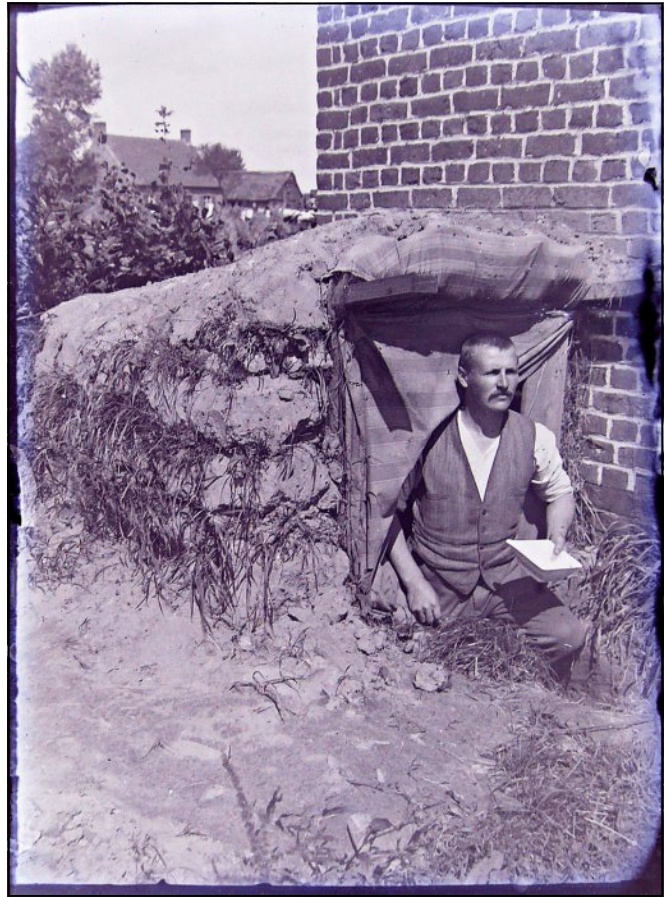
Officerer nyder et glas i det grønne, ca.1916

Så galt gik det nu ikke. Tværtimod voksede virksomheden stødt, og blandt kunderne var både officerer og menige. Niels var ved at blive regimentsfotograf i enhver betydning af ordet bortset fra den officielle. Glasplader, papir, fremkalder og fikser-salt skaffede han sig på "forretningsrejser" til Roulers.

Det viser at kompagnichefen var indforstået. Han lavede billeder i hundredevis, og lidt penge var der efterhånden også i det. Med mellemrum kunne han lægge et par sedler i feltposten mellem billederne, gerne 20 mark ad gangen. Da Niels i august, blot fire måneder senere aflægger beretning til hjemmet var virksomheden vokset mangefold: ***Jeg har ikke mindre end seks apparater at arbejde med, i forskellig størrelse fra 4x6 cm til 13x18 og prisforskelle fra 7 mark til 300 mark. I må ikke tro at jeg selv har taget alle de billeder, jeg sender hjem.***

Jeg har fremkaldt pladerne og kopieret dem. Men forresten har jeg dog selv taget de fineste. Ja det er såmænd godt jeg har det arbejde med. Jeg har

et godt mørkekammer. Jeg ved ikke ret om jeg har sendt jer et billede af det, men jeg tror dog. -

Billedet viser Niels i indgangen til en jordhule ved kvarteret i landsbyen Terrest. Den er opført af græstørv, og måske har han skævet til pionerernes byggekunst ude i skanserne. Selvom det ser primitivt ud, var der i princippet alt til faget henhørende mørke først og fremmest, selvfølgelig, men også mørkekammerbelysning, i hvert fald om dagen, takket være et stykke rødt glas fra en svært medtaget mosaik i den lokale kirke.

De kamerapriser der oplyses i brevet svarer i grove tal til mellem 300 kr. og 12.000 kr. i 2000-priser. Få måneder senere tillod overskuddet i forretningen ham at investerede i et kamera til 80 mark. Så usædvanlig var denne astronomiske udgift at han et stykke tid kviede sig ved at fortælle dem derhjemme. Menige soldater i den tyske hær blev aflønnet med ca. ½ mark om dagen (ca. 13 kr. i 2000-priser).

I foråret 1916 begyndte regimentet at flytte lidt mere rundt. Efter halvandet år ved Yser-kanalen var de på vandring og Niels måtte vinke farvel til sit lille mørkekammer i Terrest. Det holdt ham imidlertid ikke tilbage. I marts skriver han: ***Min meste tid går med at lave billeder, det giver mig jo også en del penge i kassen, penge som jeg forre-***

sten slet ingen brug har for her, og det må jo være knapt for jer, kan jo ikke være andet.

I får vist ikke så meget i aften. Jeg skal til at fremkalde. Jeg har ingen mørkekammer her og må så gøre det om aftenen. Jeg har 24 Films (det er gummiplader) og 4 plader liggende, som jeg skal fremkalde, det er jo ikke så lidt. Jeg kan ikke godt fremkalde mere end 12 en aften. Jeg er i tidens løb bleven autoritet på det fotografiske område i vor Batallion, ja næsten ved regimentet; man kan komme uforskyldt til meget; det er helt morsomt at arbejde med, men der er dog også bryderier med i det. Når man ligger på et sted går det jo meget godt, men når man skal flytte er det ikke så let at få sig indrettet igen. -

Et par dage senere kan han meddele fra Belgisk Comines tæt på grænsen til Frankrig, regimentets base i de følgende måneder, at han nu er så tæt på at blive ophøjet til officiel regimentsfotograf som man næsten kan blive det, når man betænker han beskedne rang og ydmyge placering i den tyske krigsmaskine:

Jeg vinder stadig mere ry for mine billeder. Efter opfordring fra regimentskommandeur skal jeg nu sammen med Lt. Loeber, Meiers løjtnant, hvem jeg vist ofte har omtalt, sammenstille en samling billeder fra Yserkanalen og de egne, hvor vort regiment lå. Vi skal nu først søge alle de plader og films sammen (som vi kan få fat i), der er taget mest af officerer fra vort regiment og så søge det bedste ud. Det kan gerne være at jeg kommer til at have en del af mine plader tilsendte, men nu kan det vente. Vi skal da søge det bedste ud og samlingen skal så fremlægges for divisionen. Det er et ret stort arbejde og vil tage en måneds tid.

Hvad der kom ud af det projekt fortaber sig desværre i tågerne, eller rettere, hvis det ellers blev til noget, flammerne fra Preussens militære arkiv, da amerikanske fly bombede Potsdam i februar 1945! Måske var man begyndt at lægge materiale fra til den regimentshistorie, som skulle skrives når krigen var forbi (og Tyskland havde sejret, naturligvis). En sådan historie blev faktisk udgivet i 1937 og noget af billedmaterialet kan tilskrives Niels. Hvorom alting er, nogle måneder senere fulgte endnu en bestilling med officielt stempel: en billedserie om landvæsen i krigen. Divisionen drev sit eget landbrug for at brødføde soldater og heste. Nogle glasplader er bevaret med billeder af soldater, der tærsker og stækker hø og bringer halm i lade. Med de nye opgaver steg ambitionerne, og han deler sine overvejelser med dem derhjemme på grund af de økonomiske aspekter:

Jeg syntes selv en tid lang at det ikke var nødvendigt at spare i krigen. Jeg købte da det apparat til 80 mark, og var jeg ikke kommen til at at sende

lidt hjem, havde jeg vist byttet det eller solgt det og købt et til 170-180 mark. Jeg vilde nå til at kunde tage øjebliksbilleder på en 1/300 sekund f.eks. en bil i fuld fart. Jeg indser dog selv at det vilde være meningsløst for mig at ofre så mange penge på det. Med det jeg har kan jeg tage 1/100 sekund. Det billede jeg sendte af "Amy" var et 1/50 sekunds øjebliksbillede og det er jo ret klart og skarpt. Det er altid morsomt at forbedre. Man kan lave gode billeder med et billigt apparat det er vist, men der er da mange hensyn at tage. Jeg husker så tydelig den gang vi fik det lille apparat. Jens "Butik" skrev efter det. Det gik os næsten sådan at de første billeder var de bedste. Vi vidste aldrig rigtig, hvad der var i vejen; og så længe man ikke ved det kan man jo ikke gøre det bedre.

Amy var den sorte hund, Niels havde taget til sig, vistnok med en belgisk schæferhund i generne. Selvom han her prøver at overbevise sig selv om, at det han har er godt nok, ja at de små primitive kameraer endda tit kan være de bedste, så fortæller to kameraer fra Leonar-Werke ved Hamborg, som har overlevet til i dag måske en anden historie. Det smukke røde kamera har lukkertider fra 1/25 til 1/100, det sorte til går helt op til 1/300. Desværre lader deres nærmere indsats i felten sig ikke verificere.

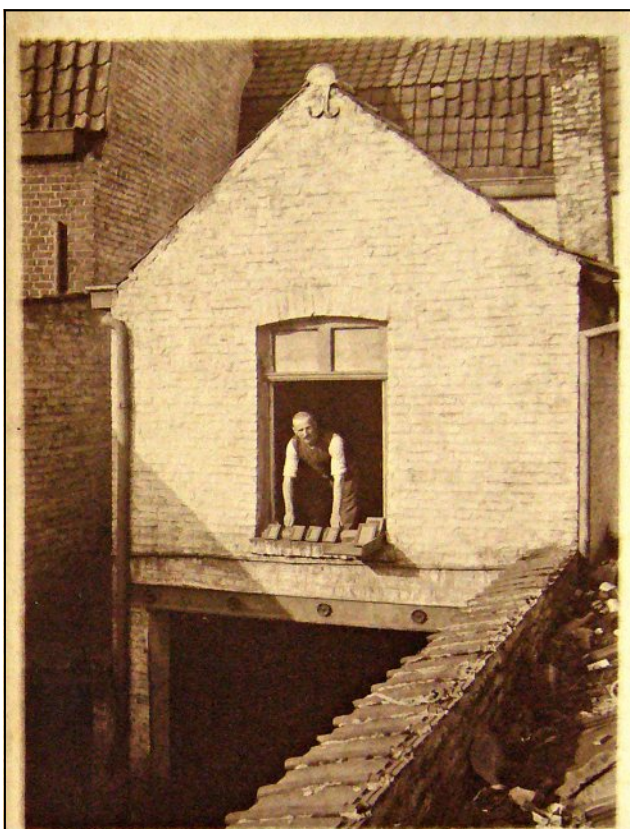

Bestillingerne strømmede ind som aldrig før og skulle også passes – foruden naturligvis løjtnantens hest, som jo var hans egentlige tjenstlige bestilling. Så der var altid stor travlhed. Når solen var frem-

me kom klappammerne straks frem i vinduet, som på dette billede fra kvarteret i Comines.

Ved mit daglige arbejde.
Juli 1916
Comines

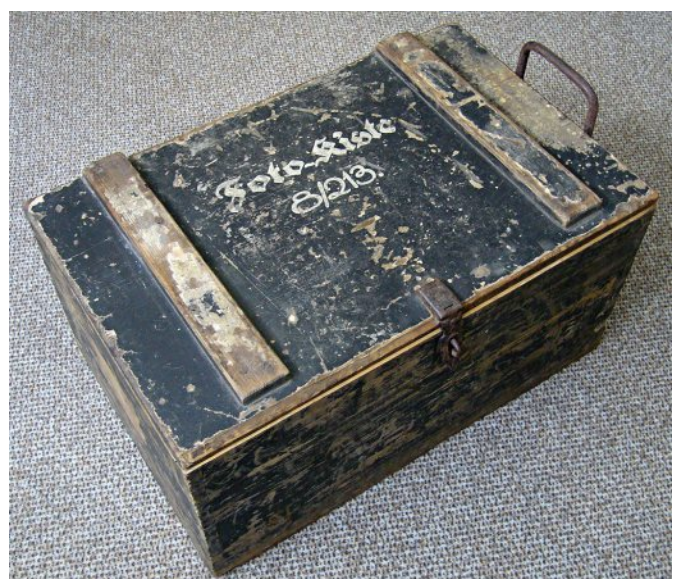
De andre grinede lidt af ham, fortæller han, fordi de sikkert syntes han fik for lidt ud af det pekuniært: *Det gør jeg nu ikke, men sagen er at jeg bruger ikke så lidt, sender mange billeder bort og giver endnu flere bort her. Det kan jo nok siges at være dumt, men jeg synes som så, de andre kan ikke samle penge, skulle jeg da gøre det på deres bekostning. Jeg kunne ellers tjene meget mere, hvis jeg ville.* -

En af de ting han tog sig særligt på, og det er sikkert det han henviser til i ovenstående citat, var at fotografere soldatergrave på bestilling af efterladte i hjemstavnen. Der findes flere eksempler i billedsamlingen.

Et kuriøst vidnesbyrd har overlevet i form af talonen fra en postanvisning på to mark fra en stationsforstander Küster i Hohensalza.

På bagsiden er der en hilsen fra den berøvede slægtning, som afslutter sin tak for de tilsendte billeder med følgende salut mod den fælles fjende: *Gott strafe England. Må Gud straffe England!*

Med den stigende anerkendelse fulgte visse privilegier. Et af dem var tildelingen af en *Foto-Kiste*, en patronkasse i feltgrå med kompagni og regiment angivet på låget: 8/213. Den store fordel var, at den blev transporteret på en af hestevognene når regimentet skulle flytte fra en sektor til en anden. Kassen eksisterer den dag i dag, og rummer stadig en del fremkalderudstyr, tre kameraer, herunder de ovenfor nævnte, adskillige eksponerede glasplader og et stykke rødt glas. Desværre er ingen af kameraerne identiske med dem der er anvendt på selvportrætterne.

Niels har tilsyneladende allerede under krigen følt behov for at bringe orden i den hastigt voksende billedsamling.

Overleveret er fem albummer, flere af dem i ejers karakteristiske husflidsindbinding, og de rummer rundt regnet halvdelen af billederne.

To af dem fokuserer på årene 1915-16, og et kvalificeret gæt vil være, at Niels under sin første orlov i april 1916 gik i gang med dette arbejde. Det er ikke altid kronologien der ligger til grund. Sortering efter motiv spiller også ind. Niels elskede at fotografere landskaber og eksperimenterede med forskellige farvetoner. Rent bortset fra det bizarre ved dette skønmaleri midt i krigen er mange af billederne af en kvalitet, som fuldstændig udkonkurrerer samtidige postkort.

Særligt ét genrebillede går igen: landsbyer i eftermiddags- og aftensol langs de mange floder og kanaler i Belgien og Nordfrankrig.

Sully i Frankrig. Sommeraften ved 'La Lys'. 1918

Bixschote i Flandern, postkort fra før krigen med et gadenavn.

Bixschote maj 1915.

Afslutningsvis lidt om arbejdet med så stor en billedsamling, der har hundrede år på bagen. Det er lidt af en udfordring. Et meget stort antal billeder rummer ingen oplysninger overhovedet, og hvis der ikke foreligger kopier af samme optagelse at sammenligne med, kan det være lidt af et detektivarbejde at få rede på hvad der er på billedet.

En mulighed er at søge efter antydninger i korrespondancen. Man kan også gå på jagt på de mange Internet-hjemmesider, som udbyder gamle postkort til salg, eller bruge Google Earth til at tjekke topografien i et billede, sågar på gadeniveau. Gadenavne, ja selv husnumre kommer for en dag med lidt held.

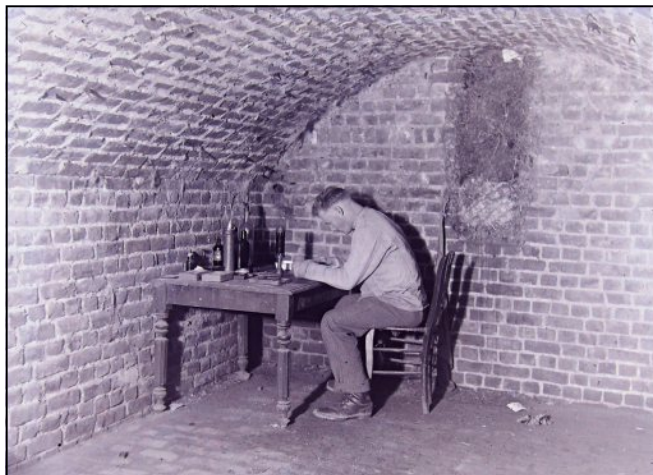
50°29'56.78"N, 2°54'32.62"E

Når alting spiller sammen, kan nutiden komme meget tæt på datiden, som følgende afsluttende serie viser. Det er billeder fra kvarteret i Meurchin i Nordfrankrig, hvor Niels lå i nogle måneder omkring årsskiftet 1917/18. Huset står endnu, hvad man kan forvise sig om ved at taste positionen 50°29'56.78"N, 2°54'32.62"E ind på Google Earth.

Kvarteret i Meurchin i Nordfrankrig vinteren 1917/18. 2. bataljons bestand af heste vises frem. Niels opgiver navnene på alle personer på billedet, inklusive underofficeren nummer tre fra højre. Alle er kendt fra andre billeder og breve og har hver deres historie at fortælle.

I mørkekammeret i kælderen leveres belysningen af en katolsk votiv- eller gravlampe.

Thorkil Kjems
91 Rollingwood Ln
Concord, MA 01742
USA.
Telf: +1 978-369-6474
E-mail: thorkilkjems@gmail.com

Juleaften 1917. Et hav af detaljer springer frem i dette interiør fra samme hus, endda det samme hjørne med den tilplankede dør. Et grantræ havde ikke været til at opdrive i miles omkreds, så de måtte klare sig med en kristtjørn dekoreret med vat og lys. Der er en kasse småkager, et mægtigt brød, frugt, en flaske Feiner alter Dry Madeira og stakke af breve hjemmefra. Seletøjet hænger på væggen.

Niels var blevet forlovet med Anna et par måneder forinden, og hun skulle have en kopi af billedet, selvom de andre var forlegne ved tanken om at hun skulle se Niels i træsko. Han var ligeglad. Han har forbindelse på sin venstre hånd. I flere dage havde han fotograferet til fester i et Offizierskasino og havde haft et uheld med sit blitzlys. Den snor han trækker i er ikke forbundet til lukkeren på kameraet, men til en anordning der skal udløse en lysraket som dem, der blev brugt ved fronten om natten! Han var ikke tilfreds med resultatet (eller sig selv som motiv). Raketten gik af for tidligt, og han kigger på sin anordning istedet for at se ind i kamera-et.

100 år Oskar Barnacks Ur-Leica

Klaus-Eckard Riess

Ur-Leica var klar til optagelser i marts 1914, første objektiv Kino-Tessar, dernæst Mikro-Summar og endelig f/3.5 Leitz Anastigmat

Hvornår gnisten tændtes i Oskar Barnack til at udvikle det lille, geniale kamera, som sidenhen dannede skole og kom til at revolutionere kamera-teknikken, kan ikke siges med sikkerhed.

Det vides at han allerede puslede med idéen mens han endnu var ansat hos Carl Zeiss i Jena. Efter at Ica AG var blevet dannet i 1909 rejste Oskar Barnack til Dresden og fremviste en prototype til den magtfulde Guido Mengel. Til Barnacks store skuffelse så denne intet potentiale i kameraet. Man kan kun gætte sig til, i hvilken retning udviklingen ville være gået, hvis Ica's generaldirektør havde vist interesse.

I stedet for fulgte Oskar Barnack i 1911 sin ven Emil Mechau til Leitz i Wetzlar, hvor denne var i færd med at udvikle en filmprojektor med roterende prisme. Den hæderlige Barnack havde sine forbehold, fordi han ikke ville belaste en ny arbejdsplads med sit ustabile helbred og mange sygedage. Men Ernst Leitz, både far og søn, fattede stor personlig sympati for den stille og talentfulde mand. Oskar Barnack fik ansvar for mange forskellige udviklingsopgaver, hvorimod et 35mm kamera ikke kom på tale.

Dette beskæftigede Barnack sig til gengæld med sideløbende, hovedsageligt af to forskellige grunde. For det første behøvede han et kamera, som han kunne udføre belysningsstest med, og for det andet ønskede han, grundet sin skrøbelighed, et lille og let kamera til den private fotohobby. Der fin-

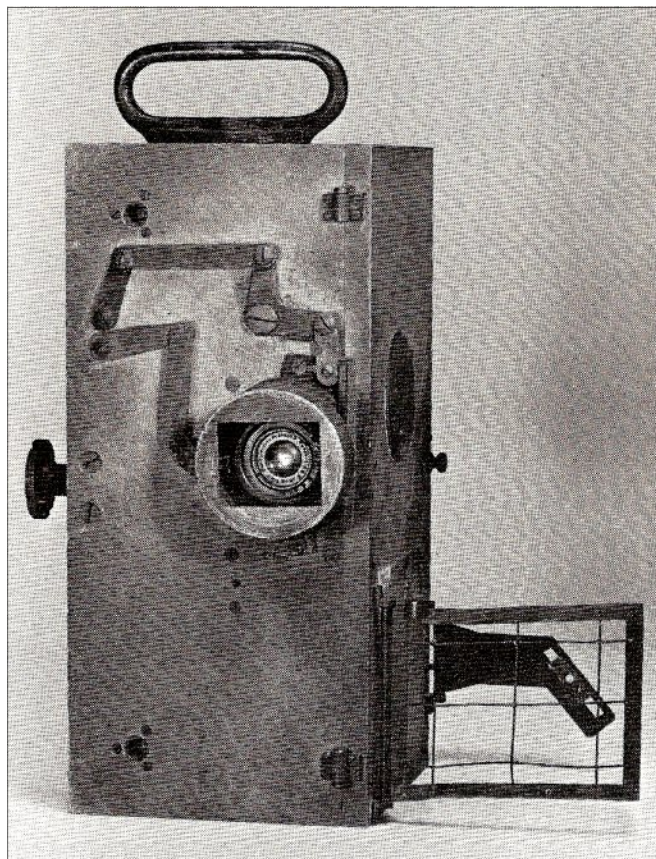
Oskar Barnack

des en del glimrende billeder, som Oskar Barnack har taget med sit Ur-Leica allerede i 1913, og Ernst Leitz II afprøvede kameraet med succes på sin USA-rejse i 1914.

Ur-Leicaen blev ladet med 35mm perforeret kinofilm, hvor kinobilledformatet 18x24mm var blevet fordoblet til det siden gængse småbilled-format 24x36mm. Objektivet var et fastmonteret Leitz Milar på 42mm brændvidde. Da spalte-lukkerens jalousier ikke overlappede under fremtrækket, skulle det hængslede objektivdæksel svinges lystæt ind foran linsen ved filmtransport og optræk. Det eksponerede antal billeder vistes af en rund tællerskive på kamerafronten. Dobbelt-eksponeringer var udelukkede, da filmtransport og optræk var koblet sammen.

Muligvis overvejede Ernst Leitz II allerede dengang en produktion af Ur-Leicaen. Han prøvede i hvert fald at patentere kameraet, men udbruddet af første verdenskrig satte tingene i stå.

Mechaus kinooptager

Spørgsmålet blev taget op igen i 1923/24. Ernst Leitz lod fremstille et begrænset antal kameraer, den såkaldte 0-serie, som udvalgte personer fik i hånden til en vurdering af kameraets fremtidschancer. Et langvarigt møde desangående forløb uden resultat, fordi de fleste deltagere var imod en produktion. Ernst Leitz, der i disse svære tider tænkte på sine folk og ønskede at holde dem i beskæftigelse, skar til sidst igennem og forkyndte: *Nu er klokken halv et. Vi slutter, og jeg afgør hermed: Vi risikerer det!*

Dette var en modig beslutning, da indsatsen krævede store investeringer, og firmaet jo ikke ejede nogen erfaring i seriefremstilling af kameraer. Til alt held havde man i prof. Max Berek en genial objektivkonstruktør.

Leica kameraet (Leitz Camera) blev præsenteret for offentligheden på forårsmessen 1925 i Leipzig. Salgstallene oversteg snart alle forventninger. I tidens løb blev Leicaerne stadig mere fuldkomne. Indførelsen af objektivgevindet M39x1 i 1930 gjorde objektivskift muligt på alle efterfølgende modeller. I 1932 fik Leica II en koblet afstandsmål, og i 1933 kom Leica III med udvidet lukkertidsområde ned til 1 sekund. Leica IIIa fra 1935 kunne klare en korteste tid på 1/1000 sekund, og Leica IIIf fulgte i 1950 blitzteknikkens udvikling og blev udstyret med synkronisering. Det store spring fremad skete i 1954 med Leica M3: helt nyt

Leica (0-serie) No. 116

design, hurtigfremtræk, målesøger med indspejlede billedrammer og parallakse-udligning, faststående tidsindstillingsknap, objektivbajonet m.m. En passioneret Leica-samler kender nok alle versionerne, der udfylder hullerne mellem de nævnte highlights. Lanceringen af Leica I i 1925 afstedkom i den tyske kameraindustri en udvikling hen imod mindre kameraer og billedformater, som gik under betegnelsen 'Kleinbildwesen'. Typiske eksempler fra denne tid var Zeiss Ikon Kolibri, Welta Gucki, Voigtländer Perkeo, Nagel Pupille og Balda Piccochic. Var der til at begynde med mest tale om kameraer til 127 film, så slog Leica-formatet helt igennem i 1930'erne. Allerede i 1932 fik Leitz en alvorlig konkurrent i Zeiss Ikons superprofessionelle Contax-system.

Contax I

Med sin metalspaltelukker havde Contaxen et stærkt argument mod Leicaens lukker af gummiert lærred, som solen kunne brænde huller igennem. Leitz beholdt dog sin position og gav i 1954 med Leica M3 baghjul til Zeiss Ikons Contax IIa. Også på det mere amatørprægede marked myldrede det frem med kameraer til 35mm kinofilm. Nogle af de første tyske var Beier Beira, Kodak Retina, Voigtländer Vito og Welta Welti. Helt i sin egen klasse tronedede verdens første 35mm SLR-kamera Kine Exakta fra Ihage Kamerawerk.

En stor del af 35mm formatets tiltagende popularitet skyldtes ganske givet, at det prestigefyldte Leica kamera var gået foran med sloganet 'Lille kamera – store billeder'.

Der findes nok heller ikke noget andet kamera, der i samme grad er blevet efterlignet eller direkte kopieret. Både Nikon og Canon og mange andre fulgte princippet i den lukkerkonstruktion, som Oskar Barnack havde opfundet til sit kamera.

Leicaen var ikke verdens første kamera til 35mm film. Minnigraph fra Levy Roth i Berlin blev fremstillet allerede i 1915, og i 1925 fandtes både Ernemanns Bobette og Unette, det østrigske Amourette samt nogle franske kameraer. Men ingen kunne måle sig med Leicaens eksklusive kvalitet, den verdensomspændende succes og relativ høje produktionstal.

Et dansk miniaturekamera i træ!

Hos Leitz har man bestemt ikke haft nogen anelse om, og har nok heller ikke i dag, at der i Danmark mellem 1917 og 1924 blev fremstillet fire kameraer i noget der ligner Leica-format, altså før Leitz selv for alvor begyndte på en kameraproduktion. Disse kameraer kom jo heller ikke fra en konkurrent, med derimod fra Jens Poul Andersens lille, enestående værksted i Nellerød ved Helsingø.

Alle kameraerne blev bygget af træ og minder snarere om en cigarkasse eller om et gammeldags penalhus, end om et fotografiapparat. Et af kameraerne var udstyret med Compur lukker og 65mm Tessar objektiv, mens de andre måtte nøjes med Jens Poul Andersens egen lukkerkonstruktion og skydeblænde. Da der var tale om uperforeret 35mm film, kunne billedformatet være 31x60mm stort. Kun et af kameraerne brugte perforeret film og havde derfor et billedformat på 24x60mm.

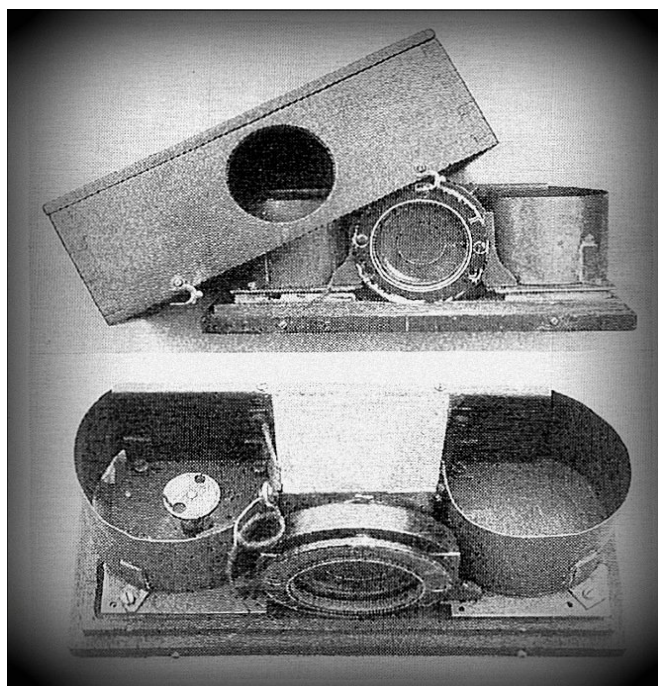
Filmkamrenes relativ store diameter gav plads til tykke filmruller med op til 200 billeder på. Kameraerne blev selvfølgelig ikke færdige i et hug, men derimod under en langvarig og ihærdig korrespon-

dence mellem Jens Poul Andersen, fotografen Peter Elfelt og globetrotteren Holger Rosenberg. Sidstnævnte rejste i årtier verden tynd, sendte mange artikler hjem til Familie Journalen og tog i hundredvis af gode billeder med Jens Poul Andersens 35mm kamera.

Det kan ikke udelukkes, at J.P.A. blev inspireret af den danske opfinder og kunstmaler Vilhelm Pacht (1843-1912), der endnu inden Leitz kom på banen havde været igang med prototypen af et kamera til 35mm kinofilm.

Modellen kom aldrig i produktion, men den har store ligheder med J.P.A.'s fire 35mm kameraer.

Som tyskerne i år bør mindes Oskar Barnack, der for 100 år siden begyndte på at gøre Leica til et beundret verdensnavn, således kan danske fotoentusiaster være lidt stolte af, at have haft et så særpræget geni som Jens Poul Andersen iblandt sig på samme tid. ●

Vilhelm Pachts kamera

Leica 3f flankeret af 2 JPA kameraer til 8mm perforeret og uperforeret kinofilm

Louis Jacques Mandé Daguerre

Dioramamaler og kunstner

Flemming Berendt

Louis Jacques Mandé Daguerre blev født den 18. november 1787 i den lille franske by Cormeilles-en-Parisis, 75 kilometer sydvest for Paris. Livet i den lille by har utvivlsomt været til stor gavn for hans opvækst. Daguerre gik i almindelig folkeskole, som på den tid kun omfattede 1200 børn ud af 20000 i kommunen. Den person, som kendte til og oplevede Daguerres opvækst var hans broder eller fætter Dominique Daguerre. Han beretter om hans veludviklede talent for at tegne, male landskaber, kirkebygninger og folkelige tablauer, hvor lys, skygger med sceniske effekter var dominerende. Efter 4-5 års skolegang fik han 1790 ansættelse som kontorassistent i Orléans.

Dominique beskæftigede sig med antikvitethandel med f.eks. finere gamle møbler, glas, porcelæn, sølv og guld, men pudsigt nok også artikler som spøg og skæmt. På markedet i rue Saint-Honoré blev han kaldt *den mest fashionable parisiske markandiser* i sin tid. Forretningen var velbesøgt af bl.a. prinsen af Wales, den senere Kong George IV, og adskillige velhavende russiske fyrster. I 1795 skyldte prinsen Daguerre mere end 15.000 Pund!

På dette tidspunkt havde Louis Daguerre besluttet sig for at rejse til Paris for at studere kunst. Hans far var meget imod disse kunstneriske planer, som kunne føre til fattigdom og armod, men i 1804, samme år som Napoleon blev kejser, fik han lov til at forlade sin hjemstavn.

Der var dog den betingelse, at Daguerre skulle indgå en aftale om uddannelse hos en af de berømte

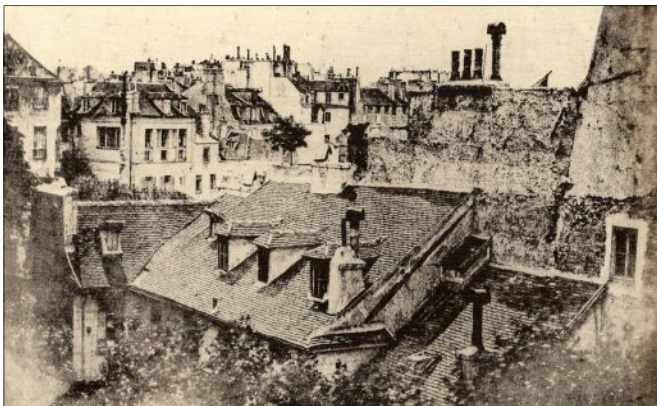
teatermalere Eugène-Marie Degotti, tilknyttet den parisiske Opéra National. Når Daguerres navn ikke optræder i forbindelse med hans kunstneriske uddannelse hos Degotti, er forklaringen ganske enkelt, at hans læretid foregik i hans læremesters atelier, som lå i området De Fem Møller nær Barrière Poissonnière.

Den unge livsglade Daguerre har oplevet det muntre og fornøjelige bohemeliv på de mange caféer og nydt tidens musik. Daguerre var en flittig danser, hvor bl.a. akrobater, linedansere fra de mange teatre og revuer begejstret udvekslede erfaringer og kontaktarrangementer.

Efter tre år hos Degotti fik han ansættelse hos den kendte dioramamaler Pierre Prévost (1764-1823), hvis moderne og populære malestil tiltrak Daguerre. Panoramaets idé havde sin oprindelse i englænderen Robert Barker (1739-1806) fra Edinburgh.

Den 10. november 1810 blev Daguerre gift med Louise Georgina Arrowsmith (1790-1857). Louis Daguerre var nu parat til offentligt til at fremvise sine talenter som oliemaler på en Salon. Maleriets titel var Interior of a Chapel of the Church of the Feuillants, Paris. Kendte kunstnere og anmeldere roste de imponerende tablauer og kunstneren modtog æresbevisningen Legion of Honour.

I begyndelsen af 1816 kunne Daguerre underskrive en kontrakt med Théâtre Ambigu-Comique på 5.000 Franc pr. år som teatermaler og chefdesigner.

To daguerreotypier, der viser et udsnit af Paris i 1840'erne

Louis Daguerre. Fotogravure af L. Dujardin efter et miniaturemaleri af Millet, ca. 1827, 14,4x10,6cm

I perioden 1816 til 1822 fremstillede Daguerre mere end 25 teaterdekorationer, der byggede på kendte historiske og litterære skuespil. Døren var åbnet for den helt store karriere som en skabende ånd inden for teaterverdenen. De tekniske og ikke mindst lysmæssige muligheder var i rivende udvikling. I takt med hans stigende indtægter blev trangen til at etablere sit eget Diorama ikke kun en ønskedrøm.

Maison du Diorama i Daguerres hus i rue des Marais 5, Paris

Louise Georgina Daguerre.
Foto: Louis Daguerre, 1845

Daguerres Diorama

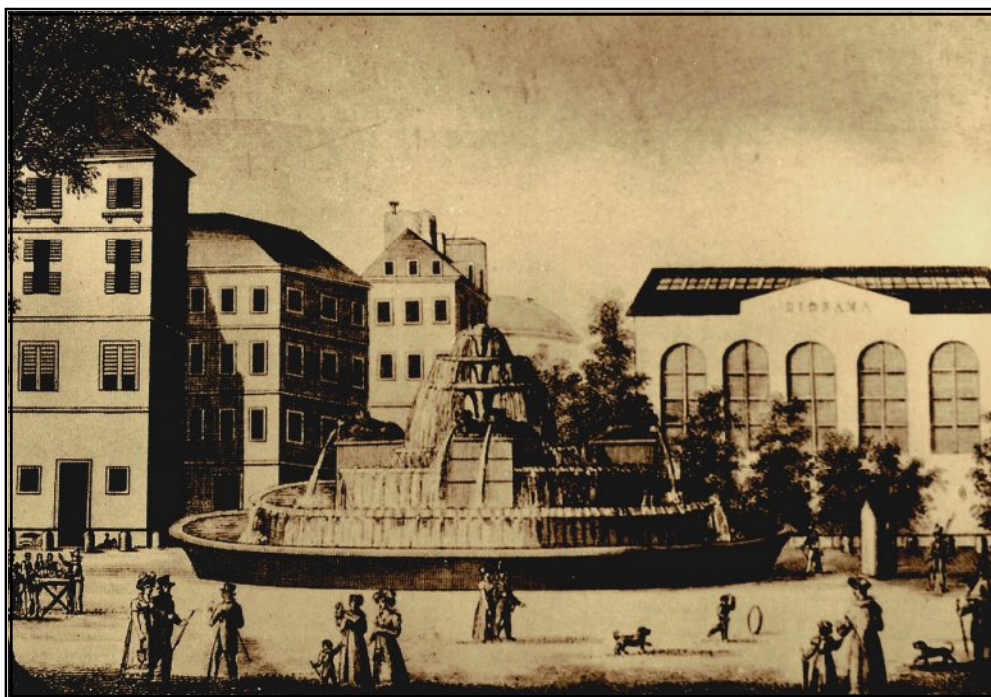
Louis Daguerre fik idéen til sit Diorama efter at have set Franz Niklaus Königs (1765-1832) Diaphanorama i Bern i 1815. Fire år tidligere, i 1811, havde han fremstillet de første transparente tablaer, som viste romantiske motiver i månelys med skiftende farver. Panoramaerne blev vist i perioden 1819-20 i bl.a. Weimar, hvor Johann Wolfgang von Goethe var tilskuer. Daguerres påstand om at have opfundet Dioramaet holder ikke vand. Til gengæld var han en fornyer i branchen.

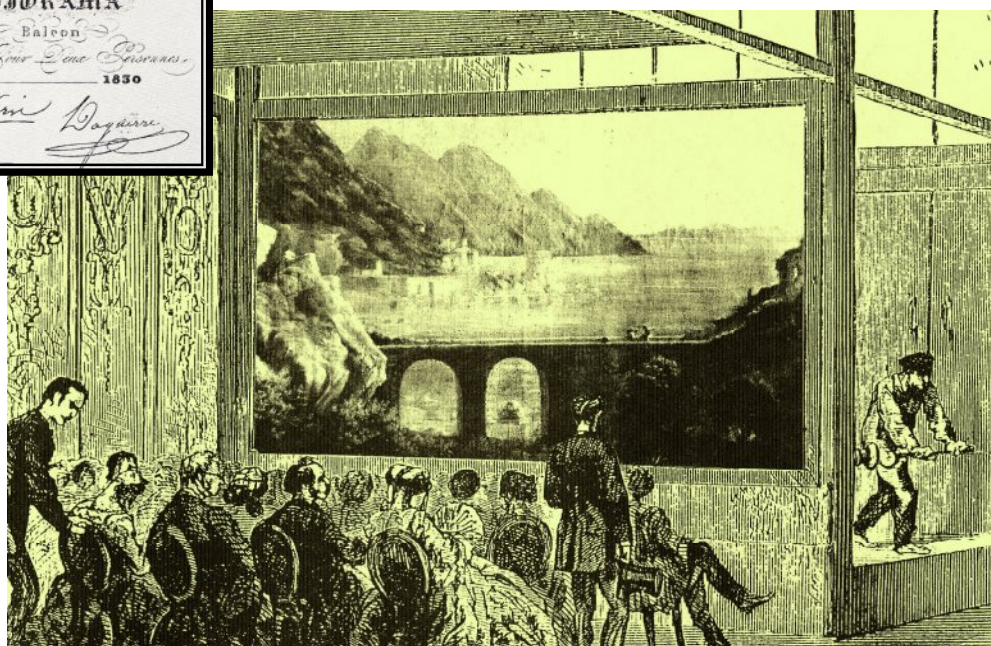
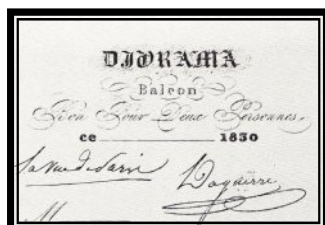
I kompagniskab med arkitekten Charles-Marie Bouton (1781-1853) skabte de en usædvanligt flot bygning til deres planlagte dioramafremvisninger. Der var lagt op til en storslået og opsigtvækkende premiere, som fandt sted onsdag den 11. juli 1822. Det første tabeau hed Dalen i Sarnen, Schweiz. Fremvisningen af Dioramet var en sand fryd af blinkende farverige overgange fra blændende sol

med efterfølgende tordenvejr, som fik enkelte gæster til at dåne. Dramaets skiftende præsentationer overgik, hvad der hidtil var blevet opført i andre Dioramaer.

På de følgende sider præsenteres et udvalg af Louis Mandé Daguerre og Charles-Marie Boutons fælles anstrengelser for at levendegøre deres dramatiske idéer og tanker.

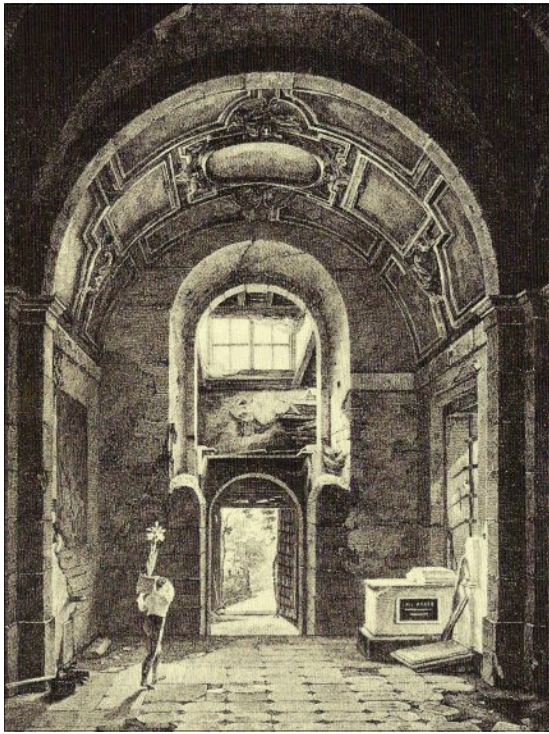

Daguerre's Diorama på boulevard du Saint Martin i Paris. Bygningen var 27m lang, 52m bred og 16m høj. Træsnit fra ca. 1830. I baggrunden ses kullen af oberst Langlois' panorama

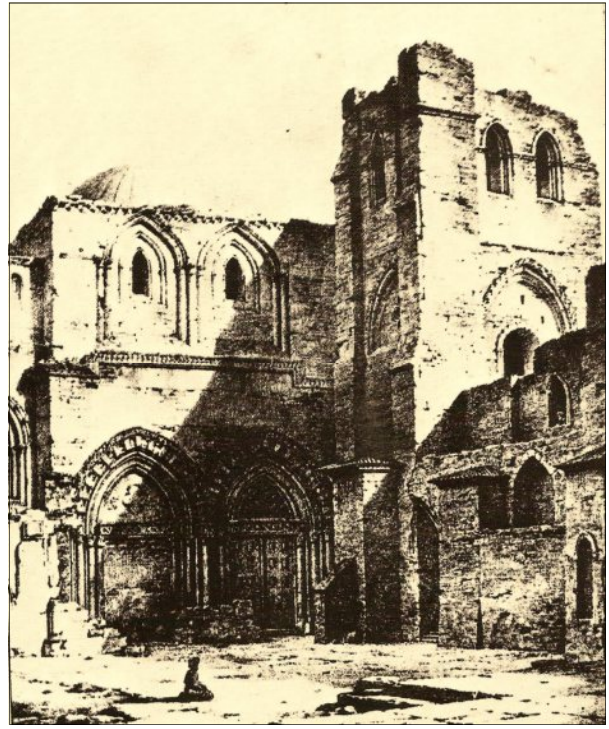

Daguerres første diorama i Paris. Træsnit af Gaston Tissander indkopieret diorama. Kustoden til højre betjener drejning og bevægelse af tablaudet og med lyseffekter fremtoner dag og nat

Kapellet i Feullants. Graving af Lemaître efter maleri af Daguerre, 1814

Den hellige gravs kirke. Daguerre, 1819

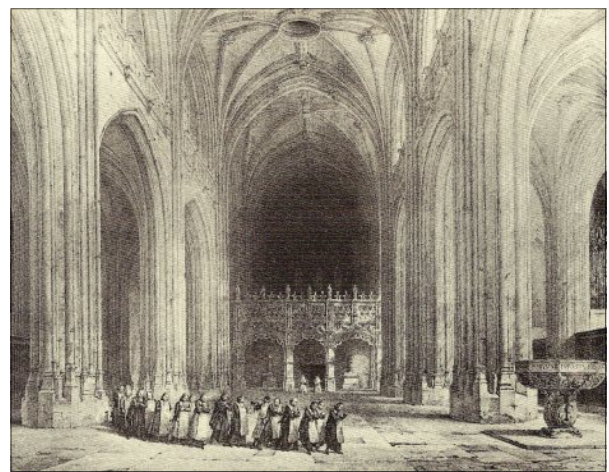
Oliemaleri. Forstudie til et Diorama. Daguerre, 1820

Blyanttegning. Daguerre, 1820'erne

Kapellet i Holyrood, Edinburgh. Oliemaleri af Daguerre, 1824

Kirken i Brou. Litografi af Daguerre, 1825

Kapellet i Holyrood. Træsnit, Daguerre, 1823

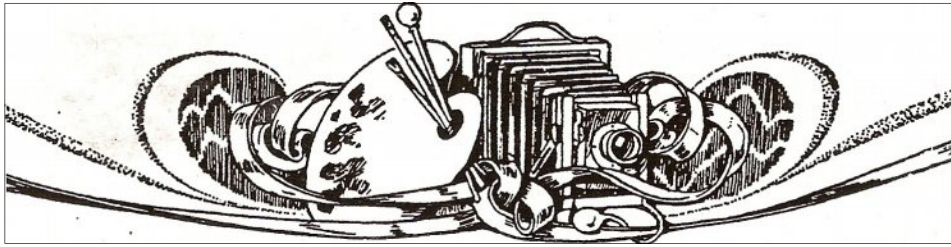
Landskab med ruiner. Oliemaling, Daguerre, 1834

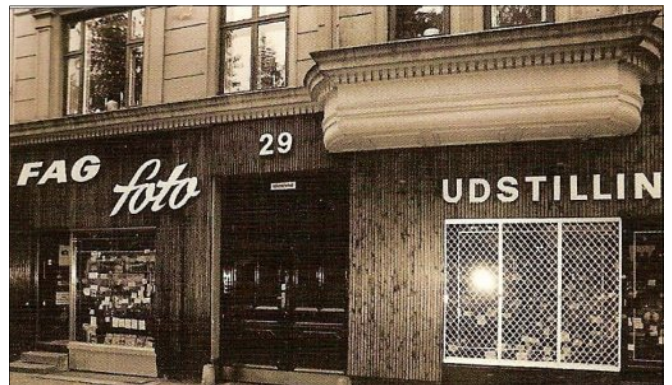
Fotohandlere

3. del

Sigfred Løvstad

FAG foto

Facaden mod Frederiksberg Allé

Svend Nielsen åbnede i 1966 sin første forretning med gamle brugte kameraer i Jægerborggade på Østerbro. Vi var mange som hurtigt fik samlet de klenodier, som få år forinden havde været en økonomisk byrde at indkøbe. De første år, hvor der endnu dukkede gamle kolloidumkameraer op, blev

Svend Nielsens forretning på Frederiksberg Allé var et af de få steder, hvor antikke kameraer kunne erhverves til rimelige priser

de ringe udseende apparater 'ophugget' og brugt som brændsel i en lille kakkelovn, som opvarmede butikken om vinteren - ak ja!

Svend og Co. var altid venlige og gemytlige at handle med. Deres handelstalent bar hurtig frugt, pladsmanglen blev overvældende, næste stop blev Frederiksberg Allé 29. Det kongelige Assistenthus var en livlig leverandør af gamle kameraer som pengelånerne ikke indløste til tiden.

Allerede i 1924 åbnede Jens Rolighed Fotobørsen i St. Pederstræde 36. Specialist i køb og salg af gamle fotografiapparater. Denne forretning blev et legendarisk samlingssted for foto-frimureri.

Fri import

Ved årsskiftet 1953-54 blev importen af fotografiske artikler endelig frigivet. De mange nyheder væltede ind over landet. Fælleskataloger og andre aktiviteter blev igangsat og kulminerede med Fotougen i maj 1957.

Formændene

Den dynamiske formand K. Storm-Petersen døde i juli 1956, de efterfølgende formænd var: Joh. Christensen, Bent Okholm, Peter Vindum, Løvgreen, J. Brems, Klüver-Jepsen og Cai Sørensen.

I 1960'erne

I foråret 1963 måtte man revidere rabatordninger m.m. Hidtil havde de handlende og fotograferne været inddelt i forskellige rabatgrupper. En række forhold, bl.a. indkøbets størrelse og forretningens beliggenhed m.m., havde indflydelse på den rabat, den enkelte fik på de fastsatte bruttopriser. Tiden var løbet fra dette system. Den egentlige årsag til, at ordningen måtte falde, var lovgivningen. Det var bl.a. ikke muligt mere at håndhæve en bestemt udsalgspris. Men den tilspidsede konkurrencesituation havde noget at gøre med, at det blev nu. Nu skulle fotohandlerne først for alvor til at være 'handlende' i ordets bedste forstand.

Nu blev de virkelig fotohandlere. Udsalgsprisen var ikke mere angivet på fakturaen minus en eller anden rabat. Nu blev alle varer leveret til nettopris og det var op til den enkelte selv at kalkulere sin udsalgspris.

Noget de fleste faktisk var helt ukendte med. Det vakte selvsagt mange vanskeligheder i begyndelsen. Det blev ikke bedre af, at leverandørernes netto-ordninger var meget forskellige. Det skulle de sikkert være. Man måtte jo ikke lave aftaler. Det tog sin tid at få rettet ind efter de nye tider. Men allerede før dette skete, var der kommet ulvetider til landet.

J.A. Broddman A/S i Danmark

Det begyndte for alvor i 1962, da den svenske radio- og fotokoncern Broddman etablerede sig i den gamle Polyfoto butik på Strøget i København. Han startede med et udsalg og vendte aldrig tilbage til normale priser. Lokalet var prydet af marmor og to store lysekroner fra sin fortid som banklokale. Vel var lokalet stilfuldt, men også der lod det sig gøre at etablere en forretning, der skulle have et billigt præg. Men det var ikke bare noget, det så ud til, det var også billigt, og fotobranchen blev rystet. Ingenting har været det samme i københavnsområ-

Broddmans butiksentré vid Konserthuset

Svensk Broddman forretning

det efter at Broddman startede udsalg og vedblev med de samme lave priser. Men et eller andet, som ingen af os er herre over, sørgede for, at ingen træer gror ind i himlen.

Firmaet ekspanderede længe, men så begyndte det at gå den anden vej. I et interview i radiobranchens blad, fortæller John Broddman om nogle af grundene til, at det gik, som det gjorde. John Broddman giver f.eks. lønomkostninger noget af skylden, men erkender også, at det har været svært at tilpasse den Broddman'ske salgfilosofi til det danske marked. De lave priser er f.eks. stødt sammen med det vejledende prissystem, som radiobranchens varer sælges under i Danmark. Broddman tog ret hurtigt også salget af radioer med i sit sortiment og udvidede det kraftigt.

Skulle driften i Danmark gøres rentabelt, ville det være nødvendigt at udvide antallet af forretninger fra de 5 til det dobbelte. Noget af forklaringen på, hvorfor dette ikke skete er, at de svenske banker, der var med til at finansiere firmaet, synes, at deres penge skulle gøre mere gavn i Sverige.

John Broddman siger nogle ting til Radio-bladet, som vi i fotobranchen ikke kan lade være med at stikke et langt øre ud efter. J.B. Siger f.eks.: Den teoretiske nettoavance er større på radio-tv siden end på fotoområdet. Men gevinsten er større på foto. Og så er leverandørerne på fotosiden nok lettere at håndtere. De er færre og mindre end i radiobranchen, og det er hos dem lettere at opnå fordelagtige priser. John Broddman siger også, at det er betydeligt sværere at sælge foto. Mange kunder har jo udstyr, der er 10-20-30 år gammelt, og det må sælgeren kunne snakke med om, så det kræver en enorm historisk indsigt at handle med foto.

Fagkundskaben er nok vigtigere hos sælgerpersonalet på fotosiden end på brunvaresiden (radio) konkluderer John Broddman. I årene 1978-80 lukker Broddman ned i Danmark. Men i Sverige har man forstået fidusen. Broddmankæden omfatter på dette tidspunkt 25 forretninger med ca. 400 medar-

bejdere og en omsætning på mere end 130 millioner danske kroner.

Danske Fotohandlers Initiativråd

Den skærpede konkurrencesituation gav sig mange udslag. Et af de mere markante var det anonyme DFI. Man følte sig næsten hensat til besættelsesti-

den, da der den 19. juli 1963 udsendtes et brev uden afsenderadresse. Det var poststempelt samme dags morgen kl. 4.45. Brevets lange tekst var desperat. Der skulle gøres noget ved den ulidelige konkurrence, man var blevet påført. Leverandørerne havde jo blot sprængt den gamle fotoordning - hed det. Men hvis man turde, kunne man blive ak-

1934.

Cirkulære

angaaende

Minimumspriser

paa

Amatør-Arbejde.

Imellem nedenstaaende Foreninger, samt Fabrikanter og Repræsentanter for de førende udenlandske Fabrikker, er indgaaet Overenskomst om Tillrædelse af hoslagte Prislister for Amatør-Arbejde som Minimumspriser for Stor-København, for derved i alles Interesse at skaffe ordnede Forhold, og har samtlige Leverandører af fotografisk Arbejde og Fotoartikler forpligtet sig til at nægte Levering af Varer til de Kunder, der undersælger Minimumspriserne.

Det er under ingen Form, af hvilken Art tænkes kan, hverken direkte eller indirekte, tilfaldt at give Rabat til Deres Kunder, dog kan De ved samlet Bestilling indrømme følgende:

Ved 50 Aftryk 5 %

og ved 100 do. indtil 10 %;

denne Rabat maa afholdes af Dem.

Forhandler-Rabatten er 33 1/3 % ren Netto.

Med særdeles Agtelse

Foreningen f. Handlende i fotografiske Artikler.

Afdeling D - Fabrikanter og Repræsentanter.

Danske Foto-Grossisters Handelsforening.

Fotohandler-Foreningen.

Foreningen for Fotoanstalter.

Hermed annulleres tidligere Prislister.

Minimums Brutto Prislister.

Fremkaldelse af Film i Ruller

Alle Størrelser	Kr.	0,45
Fintkornfremkaldelse	"	0,65
Panchomatisk Film	"	0,65
Leica	"	0,75

Fremkaldelse af Plader og Planfilm

	pr. Stk.	pr. Dus
4 1/2 x 6 — 6 x 9	Kr. 0,12	1,00
6 1/2 x 11 — 8 x 10 1/2 — 9 12	" 0,16	1,50
9 x 14 — 10 x 15 — 10 x 16 1/2	" 0,22	2,00
12 x 16 1/2 — 13 x 18	" 0,30	2,50
18 x 24	" 0,60	5,00
Forstærkning, Afsvækning og Rensning indtil Format 9 x 12	" 0,15	
Fixering af Bil eder	" 0,15	

Kopiering af Billeder

	pr. Stk.	Kr.
3 x 4 og Leica	Kr. 0,10	
4 1/2 x 6	" 0,13	
6 1/2 x 6 1/2	" 0,15	
6 x 9 — 5 x 8	" 0,17	
6 1/2 x 11 — 9 — 9	" 0,20	
8 x 10 1/2	" 0,24	
7 1/4 x 12 1/2 — 9 x 12	" 0,25	
9 x 14 — 10 x 12 1/2	" 0,30	
10 x 15	" 0,35	
12 x 16 1/2	" 0,50	
13 x 18	" 0,60	
18 x 24	" 0,90	
Postkort	" 0,30	
Bruntoning: 20% mere. Kartontrykt Papir: 10% mere.		
Paa større Ordre aftales Leveringstid.		

Store Aftryk

Fra Negativ	3 x 4 til 6 1/2 x 9	pr. Stk.	Kr.	sorte	krans
3 x 4 - 9 x 12	- - -	"	0,50	0,50	
4 x 6 - 8 x 14	- - -	"	0,55	0,65	
6 1/2 x 6 1/2 - 12 x 12	- - -	"	0,55	0,65	
6 x 9 - 10 x 15	- - -	"	0,55	0,65	
6 1/2 x 11 - 11 x 17	- - -	"	0,70	0,85	
8 1/2 x 10 1/2 - 12 x 17	- - -	"	0,85	1,05	
9 - 9 x 12 - 22 x 17	- - -	"	0,85	1,05	
Opklæbning: de fem første Størrelser		"	0,50		
do. de øvrige	do.	"	0,75		

Forstørrelser

	Uopkl. pr. Stk.	Opkl. pr. Stk.
10 x 15 og derunder	Kr. 1,00	1,50
13 x 18	" 1,40	2,00
18 x 24	" 2,00	2,75
24 x 30 (1/4 Ark)	" 3,50	4,50
30 x 40 (1/2 Ark)	" 5,50	7,00
40 x 50 (1/1 Ark)	" 8,00	10,00
Postkort	" 0,75	
Bruntoning: 20 % mere.		

Kopiplader

9 x 12	Kr. 1,50
13 x 18	" 2,00
18 x 24	" 2,75

Hermed annulleres tidligere Prislister.

tivist. Man skulle i så fald blot sende et stykke brevpapir med navn og adresse til en billet-mrkt. Annonce, der var indrykket i Berlinske Tidende to dage senere. Reaktion skulle ske omgående. Man ville så i den hemmelige organisation tage stilling til, om ens adfærd havde været pletfri nok til, at man var værdig til fuldt medlemskab.

Jeg var en af de 253, der reflekterede, og fik tilsendt et blå 'medlemskort' (identitetskort med påskriften: 'Bør opbevares forsvarligt og kun vises ved påkrav'). Jeg må have været 'god nok', for det viste sig senere, at mindre stabile havde fået tilsendt et rødt kort! Vi fik oplyst, hvem og hvilke leverandører, der kunne betragtes som 'loyale'. Efterhånden reagerede 21 af leverandørerne, og de nævntes med navn i en senere rundskrivelse.

Det blev aldrig afsløret, hvem der stod bag og det pegede mest af alt mod en leverandørboykot mod Broddman.

Indkøbsforeninger m.m.

Fotohandlerforeningens muligheder for at gøre noget ved de herskende tilstande var minimale. Men man forsøgte alligevel. Indkøbsforeningens historie begyndte den 3. november 1960 og stiftedes på fotohandlerforeningens kontor med navnet Danigefta A/S. Man tog sig af salg af visse varer, og havde også selv import.

Leverandørerne hilste forståeligt nok ikke dette initiativ særlig velkommen. Der var kommet flere gode aftaler i stand med visse leverandører, men man fik 'kolde fødder', og sprang fra trods klare aftaler. Det hele var faktisk dømt til en stille død. Men så skete der noget. En 'stærk' mand meldte sin eksistens og skitserede en ny struktur. Efter mange møder besluttede man at løfte indkøbsselskabet ud af foreningens regi. Man kan også sige, man besluttede, at 'nedlægge' den gamle og starte på en frisk, selv om det gamle aktieselskab ikke formelt nogensinde var nedlagt. Så stor var forandringen fra lilleput firma på foreningens skrivebord til en effektiv indkøbsring i Horsens, at da man nåede frem til 1974, 10-årsdagen for rekonstruktionen, da fejrede man dette som Danigefta's 10 års jubilæum, og undlod helt at tælle årene fra 1960 med. Den nye ledelse ønskede bl.a. det omorganiserede selskab frigjort af fotohandlerforeningen. Hvad årsagen end var, så blev en af konsekvenserne, at der dannedes en 'udbryder', 'JYFO' (Jyske fotohandlere), med domicil i Randers. Senere opstod 'Foto Kæden' i København.

Men Fotohandlerforeningen skulle jo gerne fungere på tværs af disse nye 'magtblokke'. Der var en lang række forhold, som naturligt kun tilhørte den ene part, og andre ting der kun kunne varetages af den anden. Fotohandlerforeningen, der oprindeligt havde tilføjelsen 'Landsforening', fik i 1965 sit

navn ændret til der nuværende Danmarks Fotohandlerforening, og skulle nu tage sig af rent forretningsmæssige opgaver.

Fotobranchens Fællesråd

Forholdet mellem fotoleverandørerne og deres kunder, fotohandlerne, har gennem tidens løb været svingende trods deres fælles interesser. Fotoordningens fald i 1963 var sket uden forudgående kontakt til hovedbestyrelsen. Efterhånden skabtes der kontakt, og der blev nedsat et samarbejdsudvalg. Dette førte bl.a. til, at man sammen arrangerede et fælles landsmøde i foråret 1965. Her fik tanken om et snævrere samarbejde en god modtagelse, og det førte i det kommende årti til, at der målbevidst blev stilet mod at søge dannet et fællesråd.

Resultatet blev, at Fotim's (Fotobranchens Importør- og Fabrikantforening) og DFGH's (Danske Fotogrossisters Handelsforening) plenarforsamlinger kort tid forinden, og Danmarks Fotohandlerforening i april 1966 enstemmigt vedtog at oprette Fotobranchens Fællesråd efter at man var blevet enige om og havde løst problemet om det økonomiske grundlag. Stiftet 27. oktober 1966.

Resultatet blev tillige at Foto Tidende, som fotohandlerforeningen havde udgivet siden 1933, overgik til den nye ordning og blev fra januar 1967 fællesblad for fotobranchens tre samarbejdende foreninger. Fællesrådet var et resultat af utallige forhandlinger. Der havde været et glimrende samarbejde med HFO's (Den danske Handelsforenings Fællesorganisation) tværgående konsulenttjeneste. Nu skulle konsulenterne lægges under Fællesrådet. Målet var i første omgang, at få en marketingkonsulent, og senere en regnskabskonsu-

Vi har bl. a. disse

50 forsk. danske FOTOARTIKLER

paa Lager

1. E. S. P. Proj. Apparat »Minor«... Kr. 260.—	26. Filmklemmer (Under)..... Kr. 2.80
2. — — — — — »Junior«... - 111.—	27. Rulleglittere ren Gummi 13 cm... - 5.50
3. Kinoscærm 137x137 cm..... - 27.—	28. Udvandingsstrøme »Nowac«... nt. - 175.—
4. Kinobord..... nt. - 24.—	29. Svingpresse 2 Sidel... nt. - 450.—
5. J. P. Forstørrelsesapparat 24/36... - 265.—	30. Forsatilliser i 6 Formater... fra - 10.50
6. Leicasynkronisator..... - 125.—	31. Guldsilveretuler pr. 6 Stk..... - 12.—
7. Forstørrelsesramme 13/18..... - 24.—	32. Højglansmaskiner (Amator)..... nt. - 40.—
8. — — — — — 18/24... Kr. 30.— - 36.—	33. Højglansmaskiner 5 Størrelser... - 33.80
9. Pincetter rustfri Saal..... - 2.—	34. Wilket Haandlampe..... - 85.80
0. — — — — — m. Fjeder..... - 2.25	35. 4 forsk. Atellerlamper (Wilket) fra - 85.80
1. — — — — — m. Fjeder..... - 6.—	36. Nuova Kisebepresse..... nt. - 325.—
2. — — — — — (»Glase«)..... - 2.—	37. Rullefilmstativ (Spalt)..... - 10.—
3. Kuglehoved E. S. P. (af Messing) l... - 9.50	38. Boxstativ (Spalt)..... - 10.—
4. — — — — — store Model..... - 11.—	39. Neo-Fot Kamera..... - 32.—
5. — — — — — Model..... - 16.—	40. Bakelitstativ..... - 1.25
6. Duplex Kameraholder E. S. P..... - 7.50	41. Kisebepresser til 16 mm..... - 25.—
7. Indstillingsnegativer 24/36..... - 1.65	42. »Leicakniv«..... - 6.—
8. — — — — — 6/9..... - 2.—	43. danske Album..... fra - 1.50
9. Diapositivkasser 5/5 til 50..... - 9.—	44. Nowa Varmebord 20x26..... - 40.—
0. — — — — — 100..... - 12.—	45. — — — — — 25x32..... - 54.—
1. Beskærmaskiner 15 cm..... - 10.60	46. Rammesøger til 6/9..... - 6.50
2. — — — — — 18..... - 16.—	47. Handy..... - 7.50
3. Traaduløser 15 og 25 cm fra..... - 2.85	48. Rullefilm Taske Kunststof, 6/9..... - 5.50
4. Solblændere i 9 Formater..... fra - 6.—	49. Opbevaringsæske til 8 mm Sp..... - 9.—
5. Filmklemmer (Over)..... - 2.55	50. Varmestang 250—500—750 Watt... - 30.—

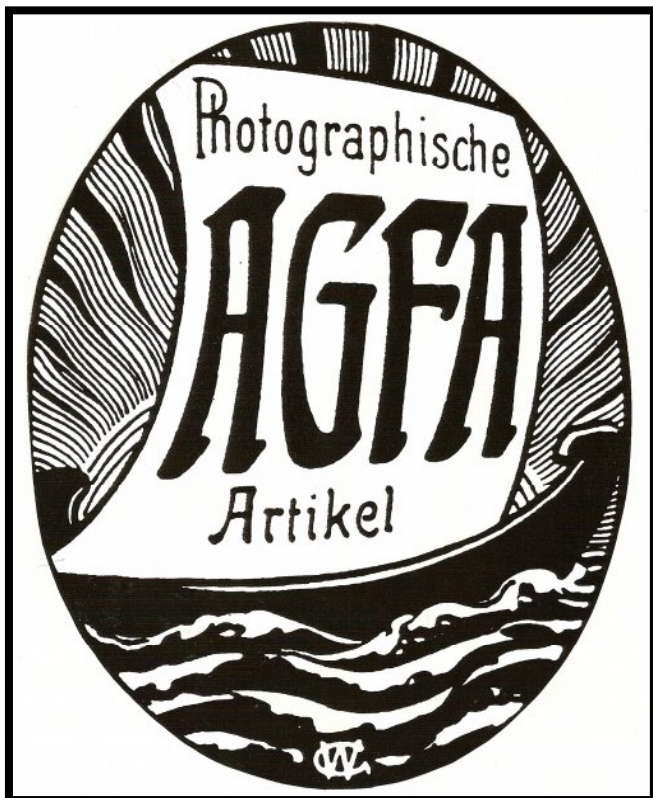
Fine Nyheder er paa Vej

JAMES POLACK ⚡

VESTERGADE 12 A
C. 11154 - 11155 - 11156

lent. Der var endvidere ønsker om kurser for principaler, for personale, samt diverse fagkurser. I maj 1967 blev de endelige planer fremlagt. Man aftalte en foreløbig prøvetid på 3 år m.h.t. Fællesrådets funktioner. Det stod helt klart, at Fællesrådet bestod af alle fotohandlere, grossister og importører, og at ingen af parterne ville eller kunne dominere. Fællesrådet kom ikke til at fungere ud over den aftalte forsøgsperiode. I løbet af 1969 opløstes det formaliserede samarbejde.

Grand Kopi A/S

En anden foreningsaktivitet fra første halvdel af 1969'erne var farvefotolaboratoriet Grand Kopi A/S. Der var mange penge i farvebilleder. Der var ingen tvivl om, at fremtiden tilhørte farvefotograferingen. Grand Kopi A/S stiftede et aktieselskab og indbød fotohandlerne til at tegne aktier. Den ansatte leder hr. Weekends-Madsen var særdeles dygtig, men der var visse problemer. Der var et voksende kapitalbehov.

Da aktionærerne ikke var alt for villige, var det godt, at vi var 'forlovet' med Gevaert. Det nære samarbejde betød også, at vi skulle bruge Gevaert papir, og det var ikke just lykken. Fotohandlerne svigtede deres 'eget' fotolaboratorium. Det lykkedes ikke at få balance i regnskabet. Vi havde en 'låne og leje' overenskomst med Gevaert A/S, efterhånden blev denne konto ret anstrengt i Gevaerts favør. I 1964 blev de 2 store, Agfa i Tyskland og Gevaert i Belgien, fusioneret. Året efter blev også de danske selskaber sammenlagt og så kunne man ikke have sådan en 'stat i sta-

ten', så vi blev købt ud. Det blev gjort pænt og absolut mere fordelagtigt, end vi egentlig havde ventet ifølge de aktiver, eller mangel på samme, som vi efterhånden besad.

Foto Pluss

Fotohandler Klüver-Jepsen etablerede en idé undfanget i Norge Foto-Pluss. Fotohandlerne fik her en mulighed for at yde sine kunder en udvidet service. En forsikringsordning ved køb af fotoudstyr. De relativt få, der gik ind for idéen, fik også succes, men der manglede midler til en omfattende markedsføring og Foto Pluss blev taget af bordet.

1970'erne og fremover

I 1970'erne begyndte en økonomisk nedtur. Fællesmarkedet blev etableret i 1972, i håb om bedre økonomiske forhold på længere sigt. Oliekrisen kom året efter, virkede næsten chokerende efter 60'ernes opgangs år, men kunderne købte alligevel flere og flere farvebilleder, til gengæld var der også mange nye udbydere på markedet.

De første postordrefirmaer

Den pågående konkurrence fra de 'smarte' fotohandlere var efterhånden blevet hverdag. Det viste sig, at man ikke kunne drive forretning uden en vis avance. Mange ville gerne sælge til fotohandlere, der kaldte sig 'frie', men ofte med smertelige tab. Den 'skikkelige' fotohandler henvendte sig om hjørnet eller i provinsen undrede sig gang på gang, her havde man troet på det gamle mundheld om at 'blive klog af skade'. Foreningen havde påtaget sig flere retssager, som kulminerede i 1970'erne. Konkurrencen skærpedes både blandt fotohandlerne og leverandører, man var kommet langt væk fra fælleskabets dage.

Fotoarbejdet

Fremkaldelse og kopiering har altid indtaget en central plads i en fotoforretning. Fotohandlerforeningen fik efterhånden tilvejebragt enighed om fælles prislister, så det igen blev rentabelt at lave billeder. De første prislister var kun gældende i lokalområder, men fra 15. april 1943 lykkedes det at skabe enighed om en landsprislister.

I 1950'erne medførte den tekniske udvikling store forandringer. Hidtil havde man lavet kontaktkopier efter alle negativformater, der var over 24x36cm. Nu kom nye kopimaskiner frem, der benyttede papir i lange baner. Begrebet 'storkopier' blev realiseret. En kulørt fremtid lå og ventede. I USA havde Kodak allerede i december 1941 præsenteret den undrende verden for en farvefilm, hvorfra der kunne kopieres farvebilleder på papir. Hidtil havde man kun kendt farveoptagelser som dias, som havde været på markedet i en årrække. Den afgørende farvefilm Kodachrome blev udviklet i 1936, hvor Tyskland samtidig præsenterede Agfacolor Neu. I Danmark blev Agfanegativfilm præsenteret i Kunstindustrimuseet i februar 1943. 13.234 besøgende så rigtige farvebilleder første gang. Der skulle imidlertid gå mange år før herlighederne kom køberne i hænde.

I begyndelsen af 1950'erne præsenterede Ferrania deres negativfilm. Udviklingen begyndte først, da

H-COLOR ØNSKER FOTOHANDLERFORENINGEN TILLYKKE MED DE 50 ÅR.

Det er nu et år siden vi præsenterede CENTER FOR FARVEBILLEDER. Mange har taget ideen til sig, og det har vist sig, at denne mere markante markedsføring i den enkelte forretning er af væsentlig betydning. En af de første, der fik CENTER FOR FARVEBILLEDER i sin forretning, fotohandler H.E. Sørensen, Vordingborg, udtaler:

»Efter at have gjort forretningen til CENTER FOR FARVEBILLEDER kan jeg konstatere en meget betydelig fremgang i salget af fotoarbejde. Plancherne med de mange billedeksempler virker som en daglig inspirationskilde til at tale billeder med kunderne og er et godt værktøj til at demonstrere mulighederne for brug af billeder i travle perioder, hvor kunderne må vente, er der stor interesse for at se på billeder, og vi har oplevet, at mange flere selv henvender sig med spørgsmål efter at have set plancherne.»

CENTER FOR FARVEBILLEDER

KUN HOS DIN FOTOHANDLER

Med venlig hilsen - H-COLOR - Lystrupvej 62 - 8240 Risskov - Tlf. (06)175200

Informationstjenesten meddeler:

Sæsonens Sensation
FERRANIACOLOR
omvendefilm

I begyndelsen af maj fremkommer

FERRANIACOLOR
omvendefilm 25 (15/10°)

i samme formater og til samme priser som Ferraniacolor negativ.

Nu har De chancen for at popularisere farvefotografien - fremtiden!

Sensationelle priser:

Leicapatron	20 opt., kr. 13.15 + 2.38 = 15.53	— Fremkaldning kr. 7.70.				
6x9 rullefilm,	8 opt., kr. 11.55 + 2.09 = 13.64	— Fremkaldning kr. 6.80.				
Planfilm i 10 stk. paks.	6 1/2 x 9	9 x 12	4 1/2 x 5 1/2	10 x 15	12 x 16 1/2	13 x 18
kr.	18.00 + 3.26 = 21.26	33.50	40.15	46.50	61.40	72.35
Fremkaldning pr. stk.	1.80	3.35	3.90	4.40	5.45	5.45

Fremkaldningen sker her i landet

hos FERRANIA-teknik, Roskilde, minimum 2 gange ugentlig d.v.s. på få dage har Deres kunde sine farve-dias klar til montering. Forhandlere bedes fremsende FERRANIACOLOR til fremkaldning direkte til **Ferrania-teknik, Roskilde**, som returnerer enhver ordre franco. (Københavnske forhandlere kan om ønsket indlevere filmene til vort kontor).

ØBS! Ferraniacolor omvendefilm er bestemt for dagslysoptagelser, men kan uden korrektionsfiltre anvendes til kunstlys, når blot De bruger blå flux el. elektronblitz!

Meddelelse om mulighed for levering af 16 mm omvendecolor fremkommer senere.

FERRANIA-teknik, Roskilde, Telf. 3305

FINN JENSEN, Import af fotogr. artikl., Forchammersvej 4, København V. Central 10.738 — 14.637.

Lad Deres gode Negativer forstørre

thi først i en Forstørrelse kommer alle en Optagelses Enkeltheder, som overses i det almindelige Aftryk, til deres fulde Ret. Den Optagelse, der ved en Kontaktkopi var et godt Amatørfotografi, bliver ved Forstørrelse til et smukt Billede.

Kodak 1958/59 fik mulighed for filmimport. Filmene blev fremkaldt i Roskilde, og Agfa havde delegeret deres proces ud til autoriserede privatlaboratorier. Op gennem 1960'erne voksede forbruget støt. Nye forbedrede film kom på markedet: hurtigtarbejdende maskiner og prisnedsættelser øgede forbruget væsentligt. De gamle forsendelsesmetoder blev alle forældet, nu kan man farvefilmfremkaldelse fra dag til dag.

Fagskolen

'Fagets højnelse', som det hed, og dygtiggørelse af den ungdom, der havde valgt en fremtid i fotohandelen, var højt prioriteret. Begyndelsen til en fagskole blev gjort i 1943 på helt privat basis. De to initiativtagere var direktør Eyvind R. Johansen og Sv. Aage Møller som ledere under Fotohandlerforeningens kontrol. I slutningen af 1943 indrettede

Fagskolen gav eleverne kundskab og pli

man Teknologisk Institut i Hagemannsgade. Fagskolen tog ikke væsentlig skade under bombardementet af Shellhuset i marts 1945. Dansk fotografisk Forenings fagskole blev totalt ødelagt.

I 1947 kunne man indvie de nye lokaler Teknisk Instituts filial på Bülowvej i København. Nye tider var på vej. En bekendtgørelse fra undervisningsministeriet om undervisning af lærlinge til handelsmedhjælpereksamen. Det blev til i alt 10 specialbrancher, deriblandt fotobranchen, som gik sammen om handelskostskolen i Odder, der blev indviet 4. august 1969. Men undervisningen var allerede flyttet fra København i sommeren 1966. Efter kort undervisning på handelshøjskolen i Odder, flyttede man ind på Kolt efterskole, medens om-

bygningen af den tidligere fabriksbygning blev foretaget. I juli 1968 kunne undervisningen henlægges til den bygning, der stadig rummer handelshøjskolen.

Strukturen

Fra første færd var det stifternes vision, at foreningen skulle være en landsforening, som skulle omfatte alle, der handlede med foto helt eller delvist. Allerede i 1936 var medlemstilslutningen så landsdækkende, at man opdelte landet i 10 kredse. Der skulle afholdes ét kredsmøde om året, hvor de aktuelle emner blev taget op til drøftelse.

Sekretariatet

Foreningens daglige funktioner blev varetaget af den siddende bestyrelse.

Foto Tidende blev redigeret af formand og næstformand fra de nye lokaler på Bülowvej. I 1973 fik fotohandlerforeningen igen sit eget blad Foto-

Delegeretforsamlingens 50-års jubilæum i Håndværkerforeningen, København 1951

handleren. Fra 1974 til 1981 blev det redigeret af Sigfred Løvstad. Hermed slutter denne sumeriske beretning, hvor irrelevant omtale er udeladt.

Det var drøjt.....

At skrive Fotohandlerforeningens 50-årige historie uden at glemme for meget. Hvorvidt det er lykkedes må andre vurdere. Mine oplevelser de sidste 33 år kunne ikke præsenteres blot ud fra hukommelsen. Tillykke med de 50 år. ●

Artiklen har været publiceret i Fotohandleren nr. 2/1983.

Danske fabrikanter af fotoudstyr

Nedenunder en række kendte producenter af fotografisk udstyr primært i perioden 1940-1945.

- Alfo. Østerbro. Fremkaldertanke.
- Skandia. Studieudstyr og kameraer.
- P. Jensen Andersen. Stativer og kuglehoveder, blitz og Volux 8/16mm spoleapparater.
- J. Polack. Egenproduktion af solblændere, udløser og div. småting. Måske fremstillet af lille Polack i Valby.
- Okholm Foto, Vesterbrogade. Synkronisatorer til Leica og blitz.
- Pilot, Belgisk/Bico.
- Norka Hansen. Multikameraer.
- Polyfoto. Kameraer.
- Fota Madsen. Blitz og kameraer.
- Erikson Odense. Forstørrelsesapparater og tekstmaskiner.
- Erik Nielsen, Erni. Afstandsmålere og stativer.
- Florijo, Næstved (?). B-tasker og belysning.
- Vico.
- Schleisner-Petersen. Objektiver, diasfremvisere og splejsere.
- Dyrberg og Clausen. B.C. Box
- KZ. Filmfremvisere Dansk kinematograf fabrik.
- Bending, Horsens. Tonefilmanlæg.
- B&O. Lyd til biografer og auditorier.
- Fotekna. Studiekameraer i 2 udgaver.

Det danske Forstørrelsesapparat

AUTOPHOTO
 med automatisk eksponeringsregulering, lysmåler og timer. Den kan bruges som almindelig kamera eller som almindelig projektor. Den kan bruges som almindelig projektor eller som almindelig kamera. Den kan bruges som almindelig projektor eller som almindelig kamera.

C.L.A.C.
 Anordning til automatisk eksponeringsregulering, lysmåler og timer. Den kan bruges som almindelig kamera eller som almindelig projektor. Den kan bruges som almindelig projektor eller som almindelig kamera.

K. K. TEMPO
 Automatisk eksponeringsregulering, lysmåler og timer. Den kan bruges som almindelig kamera eller som almindelig projektor. Den kan bruges som almindelig projektor eller som almindelig kamera.

DANSK FOTO TEKNIK A/S
 Teglvej 12 - København N
 Telefon 1000

Kuglehoved og kuglehoved er to ting!

J. A. Olesen
 J. A. Olesen
 J. A. Olesen

ERIK NIELSEN
 Fotografisk maskinfabrik
 Høvedsgade 11 - København K - Telefon 1000

„NELOS“ II

Universal atelier-camera med spejlreflex for 13x18 - 12x16 1/2 - 6x9 Udskiftelig optik fra 21-36 cm

- * Elektrisk, selvspændende spaltelukker med stik og hastigheder fra 0,10-0,70 med boldudløsning
- * Originale »NELOS« kassetter, universale for film og plader - uden indlæg og focus-difference
- * 1-2-4 optagelær på 13x18 og 12x16 1/2

Alt i alt det nyeste og mest moderne indenfor atelier-camera

* Forlang yderligere oplysninger og demonstration

»NELOS« CAMERA INDUSTRI
 O. M. OLESEN - Forhåningsholms Alle 43 - København V - Telefon Vester: 2943 y

JPA atelierkamera nr.1

Rettelse:

I artiklen Fotohandlere 2.del, Objektiv nr. 141, skal billedteksten på side 35 nederst tv. ændres til:

Poul Egede fra Noco (Leica) og Erich Haamann (Linhof).

Side 35 nederst th.: **Wolfgang Rauh og Dr. Wohlfart.**

På side 36 skal der yderst th. stå: **Jørgen Schoubye præsenterer et Bell & Howell kinoapparat.**

Side 37 skal teksten være: **Fotohandler B. Okholm i samtale med forfatteren til bogen om Leica, Theo Kisselbach, samt Iver Wang. ●**

Alice Austen

Historien om én af Amerikas første kvindelige fotografer

Klaus-Eckard Riess

Er man fotohistorisk interesseret og rejser til New York, så burde det være et must at tage den gratis færgе fra sydspidsen af Manhattan over til Staten Island for at besøge The Alice Austen House for enden af Hylan Boulevard. Man kommer til en oase, et idyllisk og landligt hus i en stor grøn have ved indsejlingen til New York. Herfra er der udsigt over Hudson River til Manhattans skyline og frihedsgudinden. Igennem mere end to menneskealdrer har dette været Alice Austens verden.

Hendes morfar John Haggerty Austen, der havde tjent godt med penge ved gode forretninger, købte det gamle hollandske farmhouse i 1844. Han byggede huset om efter sit eget hoved og kaldte det Clear Comfort.

I en alder af 3 år kom Alice Austen dertil sammen med sin mor, fordi de var blevet forladt af faren. I huset boede også tante Minn og onkel Oswald Müller, der som dansk skibskaptajn sejlede verdenshavene tynde og bragte mange kostbarheder med hjem fra sine togter.

I 1876 havde han et tungt tørpladekamera med fra Europa og begyndte at fotografere. Det var noget der fangede den tiårige piges interesse og udfordrede hendes evner. Hun fik lov at benytte kameraet, mens onklen var borte, og hun var så heldig, at en anden onkel, der var kemiprofessor, kunne hjælpe hende med de fotokemiske processer. På husets loftsetage indrettede man et mørkekammer, hvor Alice tilbragte megen tid med fremkaldelse af sine glasplader og billeder. Men da huset endnu ikke havde fået indlagt vand, måtte hun hele året rundt stå i timevis ved brønden i haven for at skylle pladerne i det iskolde vand.

De første billeder, der i dag kendes fra Alice Austens hånd, er blevet til i 1884. På det tidspunkt var hun 18 år gammel, men allerede en habil fotograf med sans for lys og skygge, billedkomposition med mere.

Interessant for hendes biografi er selvportrættet med tante Minn og onkel Oswald Müller ved sin side. Med hengivelse fotograferede hun Clear Comforts interiører, der med de mange ting af sølv, porcelæn og fajance, som onklen havde hjembragt fra Østen, virker på os som et typisk klunkehjem. På nogle af billederne anes endnu røgen fra magnesium-blitzen.

Alice Austen var en køn og sporty kvinde, der nød high-society-livet med sine mange venner. Som en beundret tennisstjerne holdt hun selvfølgelig også livet på tennisbanen fast på sine plader. Da hendes veninde Violet Ward i 1896 skrev en bog om *Bicycling for Ladies*, stod Alice Austen for illustrationerne; de eneste billeder hun nogensinde tog penge for.

Formentlig var det også ren og skær filantropi, da hun på opfordring, men ikke uden egen interesse, tog en serie billeder af livet på karantænestationen i Staten Island. Her blev alle europæiske emigranter sluset igennem et helbredstjek, inden de fik lov at komme videre til det nybyggede Ellis Island og New York. Dengang i 1890'erne drejede det sig om henved en halv million mennesker om året. Her fungerede Alice Austen som reportagefotograf, og det gjorde hun ligeledes, da hun tog til Hoboken

i New Jersey lige overfor New York for at dokumentere ødelæggelserne ved den store brand i maj 1897. Hendes billeder formidler i sandhed et indtryk af, hvor slemt det har været.

Omkring år 1900 ser man Alice Austen fotografere automobilrace, hvilket jo kræver et kamera med korte lukkertider.

Alice Austen fotografert af sin onkel Oswald Müller, 1888.

Hvad er det så for et reportageapparat, hun troner højt på en hegnspæl med for at skaffe sig oversigt? Skulle det mon være et Goerz Anschütz fra Berlin, udstyret med den hurtige spaltelukker, der blev opfundet af Ottomar Anschütz? Goerz havde i hvert fald gode forbindelser til USA og solgte sine kameraer også i New York.

Alice Austen ejede mange kameraer, og hun fyldte altid en kæmpe stor kuffert med hele udstyret, når hun tog på sine rejser, f. eks. til Europa.

Men hun har nok båret på et mere handy kamera, når hun turede omkring i New York og indfangede byens streetpeople med linsen. Hendes mange snapshots åbner for os et vindue til livet på New

Yorks gader og stræder for mere end ethundrede år siden.

Det eneste af Alice Austens kameraer, som med sikkerhed er til at identificere, er hendes Press Graflex fra 1906. Man ser det på et billede, hvor hun på en besynderlig måde har placeret kameraet på tre opstabilede stole i sin dagligstue.

Udover fotografi var have dyrkning Alice Austens store lidenskab. Sin egen grund ved Hudson Rivers bred gjorde hun til et mønstereksempel af victoriansk havekunst, og som kronen på værket grundlagde hun i 1914 den stadig eksisterende Staten Island Garden Club. Det siger lidt om hendes status, at hun var den første i Staten Island, der fik egen bil.

Hvad Alice Austens private sfære vedrører, så mødte hun i 1899 den fem år yngre Gertrude Tate, som af profession var børnehavelærer og danseinstruktør. Alice blev hurtigt betaget af Gertrudes munterhed og humor. De to sluttede et venskab for livet og holdt sammen i medgang og modgang i hele 50 år. Gertrude Tate flyttede dog først i 1917 for altid ind hos Alice Austen, trods sin families modstand mod dette 'utilstedelige' forhold.

Ships in the Narrows

Skibstrafikken til og fra New York, lige uden for Alice Austens havelåge, var dag ud og dag ind et fascinerende syn og frembød motiver for kameraets øje. Så hun i begyndelsen endnu stolte sejlskibe, der kom forbi, så ankrede snart barskt udseende krigsskibe op i nærheden, for til sidst at få stjålet billedet af imponerende oceanlinere.

Allerede i 1888 havde Alice Austen taget et stemningsfuldt billede af sin morfar, der som en lille silhouet sidder på sin bænk under træet og ser på skibene. *Hvor kommer de fra, hvor sejler de hen?*, har han vel tænkt, på samme måde som Caspar David Friedrich, der malede sejlskibe som symboler på skæbnen og livets gåder.

Nogle af Alice Austens billeder kan ses som historiske dokumenter. Hun fotograferede The Great White Fleet, den flåde af 16 krigsskibe, som præsident Theodore Roosevelt i 1907 sendte ud på en jordomsejling for at demonstrere Amerikas magt og væld. I 1911 tog hun et billede af oceandampere Lusitiana, der 6 år senere blev sænket af en tysk torpedo, hvilket trak USA ind i verdenskrigen. Hun kunne heller ikke lade være med at trykke på udløseren, da de franske luksuslinere Normandie og Île de France dampede forbi i 1912. I juli 1914

Tæt skibstrafik på Hudsonfloden

har hun verdens største passagerskib i søgeren, det tyske Vaterland.

På grund af krigens udbrud bliver skibet liggende i New York. Amerikanerne konfiskerer det i 1917 og laver det om til troppetransporter Leviathan, som Alice Austen også fotograferer.

I 1920'erne må Alice Austen konstatere, at morfarenens pengetank skrumper ind. Katastrofen indtræffer med børskrakket i 1929, hvor hun mister hele formuen.

De to damer forsøger sig forgæves med et Tea Room i huset, og Alice må med stor sorg gradvist skille sig af med både møbler og kostbarheder i hjemmet, bare for at klare dagen og vejen. I 1945 gik den ikke længere. De blev nødt til at forlade hus og hjem. Gertrude fik lov at bo hos noget familie, mens Alice måtte søge ind på et fattighjem. Til alt held nåede hun at give sine glasplade negativer til opbevaring hos en bekendt fra Staten Island Historical Society.

Der blev billederne opdaget i 1950 af nogle folk fra et lille forlag, der ønskede at udgive en bog om amerikanske kvinder. Man blev pludselig klar over at stå med en stor kvindelig fotografers livsværk i hænderne. Af de oprindelig 8.000 glasplader er 3.500 bevaret. Mange af fotografierne finder vej til bogen *The Revolt of American Women*, og samti-

dig trykker LIFE en 8 sider lang artikel om Alice Austen. Alt dette bringer mere end 4.000 Dollar i kassen, så Alice Austen kan flytte til et privat plejehjem.

I oktober 1951 arrangeres en Alice Austen Day, hvor hendes billeder udstilles og hun bliver hædret i nærværelse af 300 inviterede mennesker. Hun siges at have sagt: *I am happy that what was once so much pleasure for me turns out now to be a pleasure for other people.*

Alice Austen døde fredeligt den 9. oktober 1952. Det var hendes og Gertrudes ønske at komme i samme grav, men ønsket blev ikke efterkommet af familierne.

Huset på Hylan Boulevard på Staten Island blev efterhånden helt forfaldent. Men da der opstod frygt for at nogen kunne finde på at bygge højhuse på grunden, kom en række interesserede folk på banen, og de fik myndighederne med på vognen, sådan at Alice Austens hjem kunne blive restaureret.

I dag er det et seværdigt, lille museum på en dejlig grund og med den fine titel af at være et National Historic Landmark. ●

Alice og Gertrude er blevet gamle og fattige

Alice Austen og Gertrude Tate

Vi har fået lov til at gengive 16 af Alice Austens fotografier: "Courtesy of Alice Austen House". Man kan se mange flere billeder, bl.a. de i artiklen omtalte, ved at gå ind på hjemmesiden www.aliceausten.org.

Læs i de respektive afsnit om Alice Austen liv, hendes hus og hendes fotografi, og klik på "Collection" for at se et stort udvalg af hendes billeder.

I entréen vises billeder fra Alice Austens liv

En gadehandler

Postbudet tømmer brevkassen

En gadehandlerske

En stram betjent

Gadetrafik og højbane i New York

Gadescene fra New York

To gademusikanter

Unge skopudsere

Morfar John Haggerty Austen

BILLEDGRUPPEN

Gerhard Ryding

Mødedatoer: Torsdag 2. oktober og torsdag 6. november
Østerbrohuset, Århusgade 103, 2100 København Ø. Kl. 19:30

Torsdag 2. oktober

Nye fund evt. med tilhørende historier vil blive præsenteret bordet rundt.

En mindre samling fotografier vil komme under hammeren. Man er velkommen til at medtage billeder eller andre effekter som kan betegnes fotografika!

Torsdag 6. november

Det påtænkte foredrag er aflyst, da foredragsholder har måttet melde afbud. Foredraget af fhv. faglærer på Konservatorskolen Mogens Koch forventes afholdt på et senere tidspunkt.

I stedet vil den anerkendte og prisbelønnede Taastrup-fotograf, Inge Aasmul, holde et lokalhistorisk foredrag.

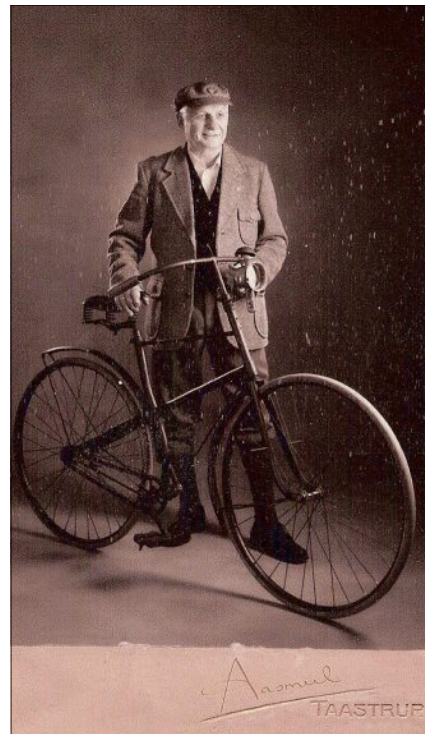
Hun vil fortælle om to gamle brødre, Hans og Carl Olsen, der blev født i henholdsvis 1902 og 1903 på proprietærgården Lykkensgave, som lå tæt på Klovtoftekrydset.

Brødrene arvede Lykkensgave i 1957 og levede hele deres liv på gården. Alt forblev, som da deres mor døde i 1930'erne. Brødrene var ugifte og stod selv for madlavning og 'rengøring', og de dyrkede ingen form for selskabelighed. Derfor var der ikke mange mennesker, der fik at se, hvordan de boede. Men alle vidste, at brødrene var meget velhavende.

Det lykkedes Inge Aasmul at få sig charmeret indendørs og fotografere herlighederne. Ved foredraget vil hun vise alle billederne og fortælle, hvad hun oplevede hos brødrene. Desuden vil hun fortælle om Hans og Carl Olsens far, proprietær H.P. Olsen, som bestyrede Lykkensgave i årene 1898-1912.

Billedgruppens deltagere bedes medbringe eksemplarer fra egen samling for evt. identifikation.

Den sædvanlige spørgerunde vil ligeledes omfatte gode råd og anvisninger fra faglig side.

Gerhard Ryding er på vej!

Hilsen fra Norge

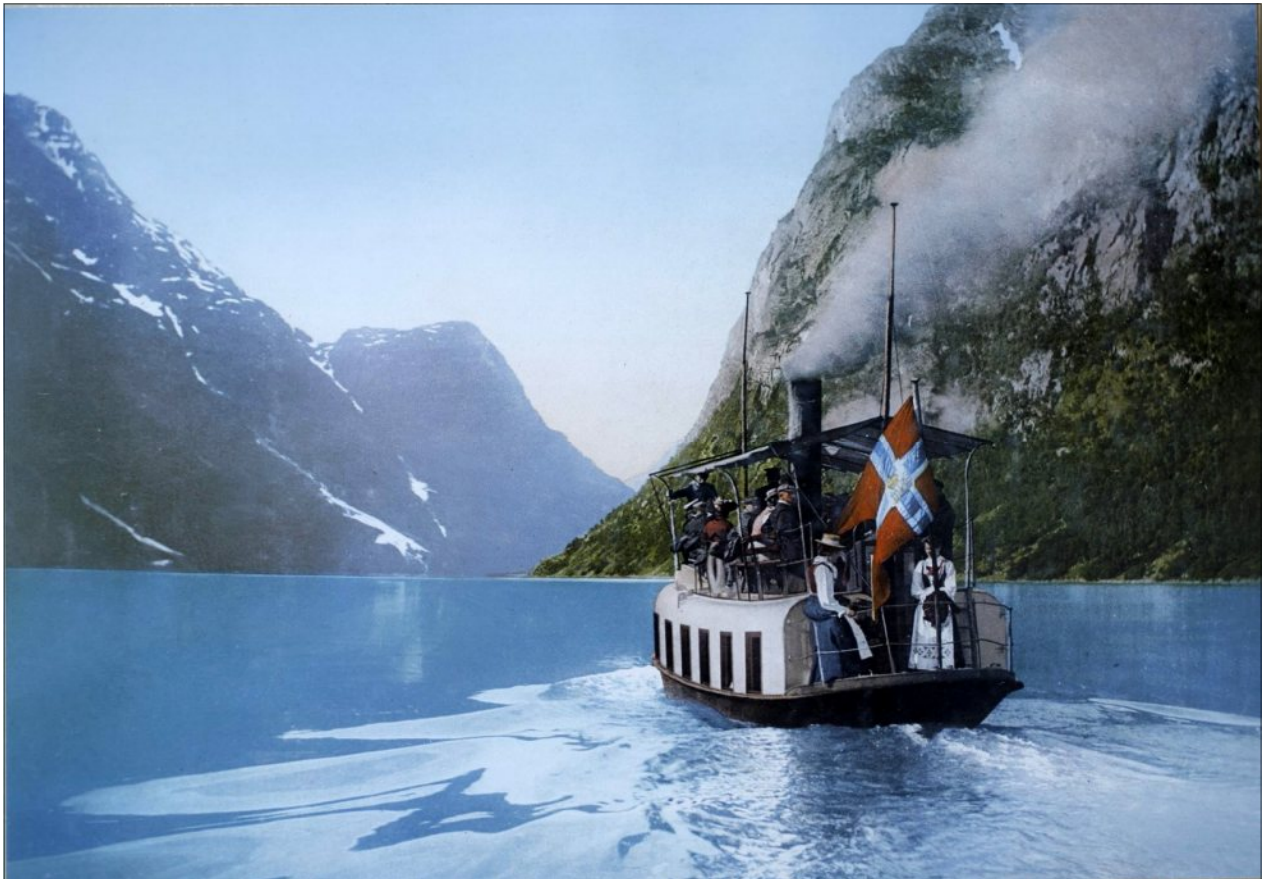
Arne Knudsen

I mit arbejde igennem mere end 50 år med indsamling af billedhistorisk fotografika har jeg haft mange interessante oplevelser af fotografisk dokumentation, specielt den værdifulde visuelle. Disse dokumenter bygger på vor forståelse af fortiden på opløftende måde og bliver liggende som historiske kulturdokumenter.

Mit arbejde med disse historiske genstande har været en stor berigelse i mit arbejde med gamle fotografier. Under mine rejser rundt i verden med mit kamera har jeg truffet mange kendte personer. Ved en tilfældighed fandt jeg et yderst interessant fotoalbum i en antikvarboghandel. De 75 håndkolorerede billeder er fra perioden ca. 1880-1910. Formatet er ca. 17x21cm kopier i et album.

Fotograf og farveteknik er endnu ikke klarlagt. Nyd de smukke billeder fra gamle Norge på de næste sider. ●

Færgen på Loen i Vestnorge fragter mange turister. En pige i Hardanger bunad, norsk folkedragt står agterude på færgen, som trafikerer fjorden mellem fjeldene. Båden bærer 'splitflag', fordi den havde postkontor om bord med eget poststempel, og var i offentlig tjeneste.

Samerne er et nordisk folkeslag som lever i Norge, Sverige og Finland. Billedet viser en samme i sine alminelige arbejdsklæder, sammen med sin datter på et rensdyr som er tæmmet og benyttes af familien til transport. Samerne kunne eje store rensdyrflokke med flere tusinde dyr, de rejste rundt med dyrene til forskellige græsningsarealer om vinteren og til kysten om sommeren.

Turistskibene besøgte ofte Vestnorge og fjordene. I Stryn var det isbræen Briksdalsbræ, som var den store seværdighed. Bønderne fra distriktet havde bygget en kærre-kørevej op til den flotte isbræ, og fik derfor ret til at drive turisttransport med en eller to vogne helt op til den fantastiske isbræ.

En nordlandsbåd kaldet en 'fembøring' er lastet med tørret fisk til det sydeuropæiske marked i Spanien og Italien, som fremstiller bakalao. Båden er en af de store nordlandsbåde, som havde plads til ret store mængder tørret fisk, og en slags kahyt med plads til bådens besætning, som ofte var familien, på den lange rejse fra Nordnorge til Hanseat byen Bergen, hvor større skibe fragtede lasten videre.

Byen Ålesund højt oppe i Vestnorge, var en vigtig kystby fra gamle tider. Byen er bygget på holme og skær, med huse af træ, som var et helt almindeligt byggemateriale. Byen er fotograferet fra fjeldet Aksla, som lå nær byens centrum, og var et populært udsigtspunkt for tilreisende og byens befolkning. Ålesund blev desværre udsat for en katastrofal brand i året 1904, og flere hundrede træhuse brændte fuldstændig ned. Ålesund blev imidlertid genopbygget i Art Jugendstil, af sten og murværk med fine dekorationer i fasaderne, som mange beundrer i dag.

Norske skibsredere drev en omfattende hvalfangst ved Antarktis i flere årtier. Der blev bygget 'byer' for at huse søfolkene og lagrer af den vigtige hvalolje og spæk. Flere millioner hvaler blev fanget ved hjælp af små hvalbåde udstyret med kanon eller harpun. Den indfangede hval blev pumpet op med luft, påsat et flag så den kunne flyde. Ved fyraften blev hvalerne slæbt bort til det store moderskib, en kosmos som var fabrikkens skib. Fabrikkens skib bearbejdedes de store dyr, delte dem op og kogte hvalkødet, man kunne have 8-10 hvalfangstbåde, med dygtige hvalskytter som jagtede dyrene. ●

BOG & UDS STILLINGSOMTALE

Flemming Berendt

Øversigt over italiensk kamera industri og 121 firmaers kamera historie

Elo Lundins artikler om magasinkameraerne var primært en registrering over hans egen samling ud fra apparaternes tekniske formåen suppleret med firmahistorie. 3 års studier og registrering af italienske kameraer, primært Bencini og Ferranias produkter i mellemprisklassen, men også mere avancerede og tekniske kvalitetsprodukter, er nu resulteret i 2 enestående bøger.

Bind I omhandler Bencinis kamerakonstruktioner, som begyndte på en fabrik i Milano. Læsere får en omfattende og detaljeret teknisk gennemgang og en beskrivelse af den fothistoriske periode fra 1930'erne frem til 1989. Sproget er letlæseligt og fyldt med utallige interessante enkeltheder og fothistoriske sammenhænge.

Bind II beskriver det hæderkronede verdensfirma Ferrania, som i 1935 begyndte at fremstille et bokskamera, som alle havde råd til at erhverve. Ferranias historie går helt tilbage til 1882, hvor man fremstillede sprængstof, der eksporteredes til zar Nikolaj II. Bind II er gennemsyret af fothistorisk materiale, som sporhunden Lundin har gravet frem via internettet.

Det aldeles overvældende antal kameraer bliver gennemgået, beskrevet, analyseret og ikke mindst sammenlignet andre fabrikater fra de førende lande i Europa og USA. Sol, vin og god mad er Italien kendt for, men at det også inden for foto- og kinoteknik har kunnet markedsføre så mange spændende kameraer, var mig ganske ukendt.

Bind III og IV er en alfabetisk gennemgang af alle øvrige kamerafirmaer i Italien, fra AFIOM til Zolinger & Morsolin, med historisk tekst og billeder, der indtil videre vil omhandle mindst 121 firmaer.

Elo Lundin Christensen
Italiensk Kamera Historie (I)
BENCINI. ISBN. 978-87-997566-0-5
Italiensk Kamera Historie (II)
FERRANIA. ISBN. 978-87-997566-1-2
Format: 21x29cm (A4) limheftet. Farve & s/h
Total 370 sider, 900 billeder. I alt omtales 190 kameraer.
Kr. 345,00 pr. Bind + porto
Ved køb af begge bind samtidig sparer man 80/100 kr., i porto.
Bestilling: e-mail: elolundin@live.dk
Telf. 3118 5757

Landsmøde & generalforsamling

Lørdag den 26. april 2014

Forsamlingshuset Østergade 33, 5500 Middelfart

Referat

Formanden Svann Hugo bød velkommen.

1. Valg af dirigent og referent

Bjarne Meldgaard valgtes til dirigent. Svend Erik Jeppesen valgtes til referent. Dirigenten takkede for valget og konstaterede, at generalforsamlingen var lovligt indkaldt. Han gav herefter ordet til formanden.

2. Formandens beretning

Formanden startede med at gennemgå, hvad foreningen har haft af aktiviteter i det forgangne år. I september i København fortalte Jens Mathiesen om det nye samlerområde Digitale kameraer. Det første møde i oktober var i Middelfart med loppemarked, miniudstillinger, foredrag af Klaus-Eckard Riess samt anvisningssalg. Der var god stemning og rigtig god omsætning. Det andet møde i oktober var i København. Her fortalte Flemming Berendt og Klaus-Eckard Riess om gamle fotografiske reklamer og viste eksempler herpå. Novembermødet i København var en historie om svenske kameraer fortalt af Klaus-Eckard Riess. Igen i år var juleanvisningssalget i København lagt på en lørdag. Efter ønske fra flere blev der startet med loppemarked før anvisningssalget. Sådan vil det nok også blive fremover.

Januarmødet i København var med besøg af Hans Elfelt Bonnesen, der på sin livlige måde fortalte om kommunikation og måske også lidt om foto. Første møde i februar var i Middelfart: Først loppemarked og et par miniudstillinger. Derefter Johns berømte frokost. Til sidst foredrag af Andreas Trier Mørch om at samle på fotografier og foredrag af Brian Mølgård om at scanne glasplader. Det andet møde i februar var i København, hvor Klaus-Eckard Riess fortalte om Pentacons historie efter 2. Verdenskrig. Københavnermødet i marts handlede om den franske opfinder Paul Lachaize. François Marchetti fortalte levende om Lachaizes opfindelser til gavn for fotoindustrien.

Ud over disse møder har billedgruppen afholdt fem møder. Billedgruppen bliver større og større, og der deltager jævnligt medlemmer både fra Vestjyl-

land og Bornholm. Mange emner bliver taget op, og flere fra gruppen mødes også, når der ikke er møder. Stor tak til Gerhard Ryding for hans styring af gruppen.

Derudover har vi fået de tre numre af Objektiv, som vi er blevet lovet. Endnu en gang har vores redaktør Flemming Berendt samlet artikler og billeder, så bladet har kunnet blive udsendt. Tak til redaktøren for den store indsats. Også en tak til Inger, som har læst korrektur. Samtidig en stor tak til de, som har skrevet til bladet, og tak til vore annoncører.

Til sidst en tak til bestyrelsen. John Mikkelsen for hans indsats som kasserer og for sammen med Leif Johansen at arrangere møderne vest for Storebælt. Leif Germann og hans hjælper Svend Erik Jeppesen for den store opgave, det er at få anvisningssalgene afviklet. Samt Leif Johansen, som har opdateret og holdt gang i vores hjemmeside.

Der var ingen kommentarer til formandens beretning, som godkendtes med applaus.

3. Redaktørens beretning

Flemming Berendt nævnte, at han på grund af sit helbred overvejede at lade sig pensionere. Hvad angår Objektiv, skulle man jo så finde en afløser, men umiddelbart havde han ikke selv nogen afløser. Sagen er dog blevet vendt til glæde, idet Flemming Berendt havde fået en e-mail fra formanden, der havde talt med nogle personer, som Flemming Berendt også selv havde tænkt på.

Det er aftalt med formanden, at Flemming Berendt laver september- og decembernummeret af Objektiv. Fra januar 2015 overdrages ansvaret til de nye folk. Flemming Berendt vil give al den støtte, han kan til den nye redaktionskomite. Han vil fortsat skrive artikler til bladet og glædede sig i øvrigt over, at det vil fortsætte med samme layout som hidtil. Han oplyste, at selv om hans arkivmateriale senere vil indgå i et studiecenter for nordisk fotografi i Norge, vil det foreligge dobbelt, så det også fremover vil kunne anvendes i forbindelse med Objektiv.

Redaktørens beretning og tilkendegivelser blev honoreret med stor applaus.

Formanden supplerede ovenstående med at oplyse, at et dream-team på følgende tre personer skal afløse Flemming Berendt pr. 1. januar 2015:

Klaus-Eckard Riess, der vil tage sig af artikler.

Svend Erik Jeppesen, der vil tage sig af medlemsinformation.

Niels-Ove Rolighed, der vil tage sig af det computermæssige med opsætning af bladet.

Afslutningsvis efterlyste Flemming Berendt et foto af Broddmans forretning på Strøget i København og spurgte, om nogen i forsamlingen kunne hjælpe ham med dette.

4. Kassererens beretning

John Mikkelsen sagde til indledning, at han havde været glad for at arbejde i bestyrelsen, men nu ville bruge sine kræfter på andre ting. Han vil fortsat sørge for lokaler og frokost i Middelfart.

Derefter omdelte og gennemgik han det reviderede kassereregnskab for året 2013. På indtægtssiden var kontingentindtægterne væsentligt større end budgetteret, hvilket skyldes, at betalingsfristen for kontingent er rykket frem til medio december. Dette har givet en likviditetsforøgelse i 2013, men ændrer selvfølgelig ikke ved den samlede kontingentindtægt for kalenderåret. Endvidere var indtægten fra anvisningssalg noget højere end forventet. På udgiftssiden var det især medlemsmøder, der udviste en tydelig negativ afvigelse fra budgettet. Dette skyldes de stadig stigende udgifter til lokaler i København. Der synes ikke umiddelbart nogen løsning på dette problem. Med de samlede likvider på ca. 156.000 kr. har selskabet fortsat god buffer.

Der udspandt sig en diskussion om den regnskabsmæssige uklarhed, der kunne være i relation til kontingentafvigelsen. Revisor Willy Thomsen foreslog, at man gjorde opmærksom på forholdet i en note til regnskabet. Kassereren oplyste, at ca. 35.000 kr. af kontingentindtægterne vedrørte 2014.

På forespørgsel fra salen oplyste kassereren, at der p.t. er 258 betalende medlemmer, hvilket er et fald i forhold til sidste år. Han nævnte dog i den forbindelse, at der i indeværende år kan ses en ny og glædelig tendens med balance mellem antal indmeldelser og udmeldelser.

Efter en kort diskussion om muligheden for at finde andre lokaler i København godkendte forsamlingen regnskabet med applaus.

Herefter fremlagde John Mikkelsen et budget for 2014, som blev taget til efterretning af forsamlingen.

5. Indkomne forslag

Ingen.

6. Valg til bestyrelsen

På valg var Svend Erik Jeppesen og Leif Johansen. Begge genvalgte med applaus. John Mikkelsen havde bedt om at udtræde af bestyrelsen. Som nyt bestyrelsesmedlem foreslog formanden Jesper Bruus Pedersen, der efterfølgende valgte med applaus.

7. Valg af revisorer

På valg var Willy Thomsen og Lars Schönberg-Hemme, der begge genvalgte med applaus.

8. Fastsættelse af kontingent

Kontingent uændret.

9. Eventuelt

Efter en kort diskussion om mulighederne for at rekruttere nye medlemmer takkede dirigenten for god ro og orden. ●

Anvisningssalget

Auktionshammeren blev hurtigt taget i brug af Andreas Trier Mørch, assisteret af Sverre Hugo og Leif Johansen. I første runde kom det sjældne Steky kamera med 2 objektiver og Wide Angle Converter samt æsker og etuier under hammeren kr. 650,00. En Rolleicord model 2 blev erhvervet for kr. 600,00.

I anden runde fik en Leica M2 + Leica Meter en pris på kr. 5.200,00, så var alt også i tilstand Mint. Nu var turen kommet til et Nikon F5 med 2 objektiver pris kr. 1.000,00. Anvisningssalget var omkring middel og indbragte kr. 18.135,00.

På gensyn næste år!

Nyt medlem

Peter Haselmann
Lyshøjgårdsvej 75, st
2500 Valby.

Velkommen!

Anvisningssalgslisten til lørdag, d. 26.04.14 i Middelfart

Anvisningssalgseffekterne sælges som beset, og Dansk Fotohistorisk Selskab påtager sig intet ansvar for eventuelle fejl og mangler og den anførte tilstandsbetegnelse. Køber og sælger erlægger hver 12,5% til D.F.S. Der afregnes kontant på stedet med såvel køber som sælger. Kredit gives kun til medlemmer, der ikke er til stede ved anvisningssalget. Ved kommissionskøb vil effekterne blive sendt pr. postoprævning. Den, der afgiver bud for trediemand hæfter for budet. Medlemmer kan indsende bud pr. telefon, e-mail eller brev til anvisningssalgslisteren: Leif Germann Jensen, Stationsvej 22, 2840 Hødehusene
tlf. 33 21 43 87 - e-mail: leif.gj@mail.dk
Kommissionsbud modtages senest 2 døgn før anvisningssalget.

Nr.	Beskrivelse	Limit	H.slag
1	Minolta SRT101, m. MC ROKKOR-HG 2,8/35 + BT		65
2	Minolta SRT101, m. MC ROKKOR-PF 1,7/55 + modlysblande og SRT101-bog		85
3	40 stk. stereobilleder ("blandet gods")		40
4	14 stk. tissue stereobilleder (nogle skadet)		30
5	21 stk. stereobilleder (Chamonix, Mont Blanc m.m.)		40
6	23 stk. stereobilleder (Grindelwald m.m.)		50
7	20 stk. stereobilleder (Pyrenæerne)		50
8	7 stk. stereobilleder (Egypten og Palæstina)		60
9	21 stereobilleder (Rusland, Spanien, Østrig)		50
10	18 stk. stereobilleder (Kina og Australien)		50
11	Exakta VX500 m. 2,8/50		130
12	Canon AE-1 Program m. 1,8/50, fungerer ok, brugsanvisning		120
13	Gammel Weston Master Model 853 incl. etui		20
14	Edixa sort m. Isconar 2,8/50 prismsøger		90
15	Nikon Zoom 3,5/43-86. inkl. orig. modlysblande HR-1, (stand A)	300	380
16	Franka (US Zone) Bonafix dobbeltformat 6x6/6x9 m. indlæg, Schneider 4,5/105		110
17	2 stk. Agfa Isolette II med diverse tilbehør		20
18	Ricoh Singlex TLS m. Auto Rikenon 2,8/55, M42 gevind		40
19	Stor Minolta fototaske (rygsæk-model) (stand A)		30
20	Samsonite fototaske (stand A)		30
21	Canon fototaske (stand A)		40
22	Canon fototaske (stand A)		30
23	Tamrac digital photo bag ("Digital 2") (stand A)		35
24	Nikon F, m. Photomic FTN og Nikkor-H 2/50	500	850
25	Nikon F3, m. Nikkor 1,8/50	500	500
26	Nikkormat FTN, m. Nikkor 2/50		400
27	Steky IIIA, m. Stekinar 3,5/25 + 5,6/40 + Wide Angle Converter+ æsker og etuier	500	650
28	Exa I (type 6), m. Meyer Primagon 4,5/35 og BT		120
29	Exakta Varex VX 1000, m. Tessar 2,8/50 og brugsanv.		170
30	Chinon CM-3, m. Domiplan 2,8/50 (stand B)		50
31	Olympus XA-2, m. Olympus flash A11		20
32	Carl Zeiss Jena Triotar 4/13,5 (Exakta / Exa) i læderetui		100
33	Praktica IV, m. Edixa-Travenar-A 2,8/50, brugsanvisning og BT (stand B)		110
34	Edixa-Mat Reflex, m. Edixa-Travenar 2,8/50 og BT (stand B/C)		80
35	Edixa Reflex + Edixa-Flex + Edixa Reflex-B (uden objektiver) (alle stand B/C)		80
36	Edixa bælg med Edixa-Xenar 2,8/50 og dobbelt tråduløser		90
37	Edixa Color-Ennalyt 1,8/50 + Tele-Ennalyt 3,5/135 + Listar 2X converter		190
38	Soligor 5,6/350 (M42) + Tele-Westanar 4/180 (M42) (i etuier)		100
39	Novoflex bælg + mellemringe (M42)		70
40	Olympus digital C-900 Zoom med etui og net-adapter (+ hukommelseskort)		40
41	Hp photosmart 850 (4,1MP digitalkamera), m. docking og kabler (+ hukom.kort)		60
42	Gammelt fotostativ: Kodak Tripod No.1D (i læderetui)		60
43	Ensign Selfix 420 klapkamera. (2 format)	200	+
44	Kodak Retinette, m. Reomar 4,5/50		55
45	Rolleicord model 2 (6x6 TLR)	200	600
46	Nishika stereokamera Twin Light Flash,Video, brugsanv. m.v. (4 stk. colli)		250
47	Yashica-Mat (6x6 TLR), m. 3,5/80	200	280
48	Coronet 3-D stereokamera. (England 1953)		170

49	H.-J. Kuc: "Auf den Spuren der Contax" I & II samt "Contaflex Contarex"	250	400
50	Edixa-Mat Reflex Mod. B m. Iscolor 2,8/50		90
51	Exakta VX1000, m. Domiplan 2,8/50		200
52	Diverse bøger, brochurer og brugsanvisninger (Leitz)		160
53	Agfa Isolette I med indbygget lysmåler		100
54	Diverse filtre s/h og farve 40,5 mm		60
55	Exakta Varex IIb, m. 2,8/50		170
56	Exa 500, m. Zeiss Tessar 2,8/50	200	+
57	Retina 1 b, m. Xenar 2,8/50. (1954)	200	200
58	Beltica I klapkamera, m. Trioplan 2,9/50 og Vebur		50
59	Pentax ME, m. SMC Pentax-M 2,0/50 mm.		50 75
60	Kiev 4, m. Jupiter-8 2,0/5 cm.		100 200
61	2 stk kassetter til Linhof storformat: Super rollex 56x72 (beige) og Super rollex 6x9 (sort)		300 850
62	Leica M2, m. Elmar 2,8/50, + UV-filter + Leica-Meter MR + BT (pæn)		2500 5200
63	SIX-20 Kodak B, m. K.S. Anastigmat 6,3/10,5cm. (mangler drejknep)		20
64	Nikon F5, m. AF-Nikkor 3,5-4,5/35-135 zoom (OK)	1000	1000
65	Multiblitz color dia-duplicator		60
66	Nikon FG-20, m. Nikkor 3,5/135		150
67	Olympus OM101, m. Olympus PF 2/50 og manual adapter		110
68	Sakar AF Zoom 4/70-120 (til Nikon)		20
69	Pentax programA, m. Takumar-A Zoom 3,5-4,5/28-80		110
70	Minolta Dynax 303si, m. Minolta AF Zoom 4-5,6/35-80		30
71	2 stk. Olympus flash: T20 og Quick Auto 310		30
72	Pentax P30, m. SMC Pentax-A Zoom 3,5-4,5/35-70 + Tokina 4-5,6/70-210		80
73	Vivitar Series 1 MC Auto Focus Zoom 3,5-4,5/19-35mm (til Nikon AF)		210
74	Sigma-XQ tele 5,6/400 (til Nikon)		100
75	Yashica Minister -D, m. Yashinon 2,8/4,5cm. og BT		30
76	Vivitar MC Macro Focusing Zoom 3,5-4,5/28-85mm (til Olympus OM)		20
77	Seimar-Donnex zoom 4,5/80-200mm (til Olympus OM)		10
78	Zuiko 1,8/50 + Jessop 2x auto-teleconverter + Panagor 3x tele-macro converter (til OM)		70
79	Cherry Semi-Fisheye forsats (til 52mm gevind) i etui		100
80	Diverse Nikon-dele: Modlysbændere m.m.		170
81	Braun Paximat Multimag Duo655 med 5025 AF-E og 5025 AFI 24x36 projektorer		50
82	Plank Noris Trumpf (6x6 dia-projektor) med transportkasse. Uden pære.		20
83	Sony Handycam Digital video recorder (til 8 cm. DVD), med netdel og brugsanv.		80
84	Olympus Camedia C-3030 Zoom digitalkamera, med brugsanv. og hukom.kort		100
85	Stor samling filtre Ø-52mm.		200
86	Stor samling filtre Ø-55mm.		100
87	Stor samling filtre Ø-58mm.		80
88	Stor samling filtre Ø-62mm.		70
89	Zeiss Ikon Contaflex Super B, m. Tessar 2,8/50+Pro-Tessar 4/35 (med fejl) + BT		240
90	Zeiss Ikon vekselkassette til Contarex og Contaflex, med etui og brugsanvisning		100
91	Zeiss Ikon Pro-Tessar 4/115 i etui + modlysblande i etui		190
92	7 stk. visitkortbilleder (Peter L. Petersen + andre)		10
93	12 stk. visitkortbilleder (Mary Steen)		10
94	12 stk. visitkortbilleder (Mary Steen)		10
95	Benefice: Canon skanner		30
96	Benefice: McKeown (60kr.) + 2 kameraer (20kr.)		80

DIT & DAT

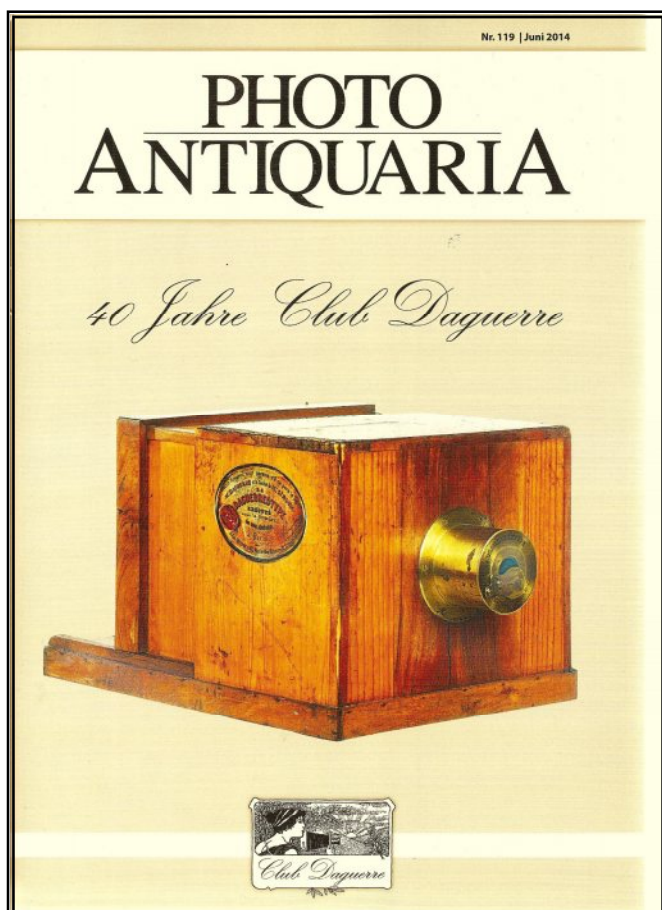
Foreningsmeddelelser, anvisnings- og orienteringsnyt

Mødereferat

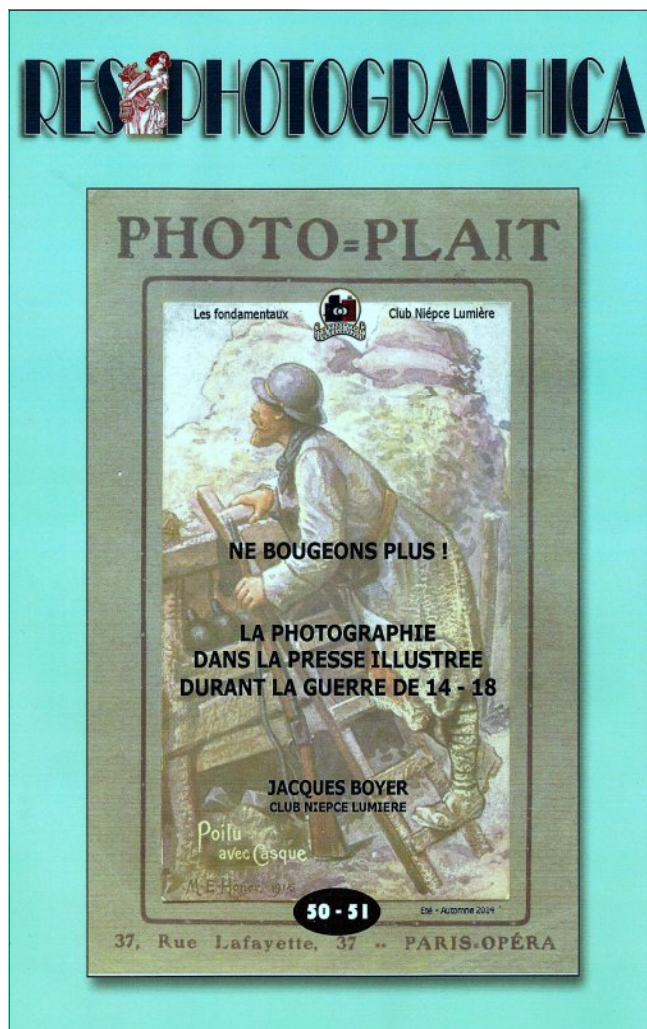
Torsdag 21. november 2013

Klaus-Eckard Riess berettede indgående om, hvad Sverige havde fremstillet af kameraer, bl.a. af kamerakonstruktøren Fritz Weist, konstruktøren Henrik Larsson med atelier kamera Hela samt ikke mindst Victor Hasselblad, som førte frem til de berømte rumkameraer.

Teknisk på et højt plan, formet i smukt design fremvist med flotte billeder. Vi afsluttede med skrot. ●

Tillykke til Club Daguerre med deres 40-års jubilæum

Club Niepce Lumière har denne bagside på sit juni-nummer

Det flotte fototidsskrift indeholder desuden Klaus-Eckard Riess' store artikel om Contessa-Werk på hele 9 sider. Tak til F. Marchetti for oversættelse. ●

MØDERÆKKEN

18/9 - 11/10 (Middelfart) - 16/10 - 20/11
Østerbrohuset, Århusgade 103, 2100 København Ø.
Mødetid: kl. 19:30

Torsdag 18. september

Elo Lundin Christensen præsenterer sine to nye bøger om italiensk kamerahistorie: Bencini (bind I) og Ferrania (Bind II). Han vil endvidere fremvise et udvalg af sine egne italienske apparater som supplement til omtalen af sin italienske fotohistories tilblivelse. Elo opfordrer endvidere medlemmerne til at tage et udvalg af deres italienske kameraer med til mødet. Aftenen slutter med det sædvanlige skrotsalg uden limit!

Jyllandsmøde

Lørdag 11. oktober

Østergades Forsamlingshus
Østergade 33, 5500 Middelfart

09:30 Lokalet åbnes
10:00 Loppemarked begynder
11:30 Præsentation af miniudstillinger
12:00 Frokostpause, mad til rimelig pris

13:00 Foredrag
Klaus-Eckard Riess beretter om Pentacon
- Storhed & Fald -
kameraer fra Zeiss Ikon efter 1945

14:30 Anvisningssalg begynder
16:00 Afslutning og oprydning

STOREBÆLT INGEN HINDRING

Torsdag 16. oktober

* SKROT *

I anledning af et lidt svævende jubilæumsår for vort første skrotsalg vover vi aftenen med et kæmpe opbud af gyldent fotografika.

Tøm skuffer, skabe, loft og kældre til glæde for alle de fremmødte købelystne medlemmer.

Alt sælges uden limit!

Torsdag 20. november

Under en ferietur til Amerika fandt ægteparret Klaus-Eckard Riess et museum tæt på New York, som var oprettet til minde om en kvindelig fotograf, Alice Austen. En stor repræsentativ billedsamling var udstillet i hendes fædrene hus, som ligger smukt tæt ved Hudsonfloden.

Klaus-Eckard vil berette historien om denne meget tidlige kvindelige fotograf. Alice Austen kommer til at danne skole for en række langt senere kendte fotografer. Foredraget følges op med en stribe fremragende billeder om bl.a. Street-Life i verdensbyen på den anden side af floden.

Bordet med skrot venter på det hungrende publikum.

Lørdag 6. december

Julemøde i København med loppemarked og anvisningssalg.

**Støt Danmarks Fotomuseum
- bliv medlem af
Venneforeningen på
www.fotomuseum.dk**

DANMARKSFOTOMUSEUM

Museumsgade 28 · Herning · www.fotomuseum.dk

Anvisningssalgslisten til lørdag, d. 11.10.14 i Middelfart

Anvisningssalgseffekterne sælges som beset, og Dansk Fotohistorisk Selskab påtager sig intet ansvar for eventuelle fejl og mangler og den anførte tilstandsbetegnelse. Køber og sælger erlægger hver 12,5% til D.F.S. Der afregnes kontant på stedet med såvel køber som sælger. Kredit gives kun til medlemmer, der ikke er til stede ved anvisningssalget. Ved kommissionskøb vil effekterne blive sendt pr. postoprævning. Den, der afgiver bud for trediemand hæfter for budet. Medlemmer kan indsende bud pr. telefon, e-mail eller brev til anvisningssalgslederen: **Leif Germann Jensen, Stationsvej 22, 2640 Hedehusene**

tlf. 33 21 43 67 - e-mail: leif.gj@mail.dk

Kommissionsbud modtages senest 2 døgn før anvisningssalget

Nr.	Beskrivelse	Limit	H.slag
1	Kodak Professional DCS 520 / Canon EOS-1N (÷ kabler, lader, objektiv, huk.kort)		
2	Stereocards fra Storbritannien (35 stk.)		
3	Stereocards fra Storbritannien (41stk.)		
4	Stereocards fra Storbritannien (35 stk.) *		
5	Stereocards fra Storbritannien (35 stk.) *		
6	Stereocards fra Italien (60 stk.)		
7	Stereocards fra Frankrig (57 stk.)		
8	Stereocards fra Frankrig (25 stk.)		
9	Stereocards fra Frankrig (20 stk.)		
10	Minolta 7000 m. AF 35-70, samt 2800 AF og 4000 AF blitz, EP-70 batteribox, orig. Samletaske		
11	Minolta alpha 9 xi, virker ok, med batterikasse, uden objektiv	300	
12	Edixa Reflex m. 2,8/28mm		
13	2 stk. tidlige Edixa Reflex u. objektiver samt 2 Edixa prismesøgere (ny type)		
14	Samling filtre af diverse typer og størrelser		
15	Exakta VX1000 m. Pancolor 2/50, Exakta VX500 m. Tessar 2,8/50, begge defekte, orig. tilbehør		
16	Minolta SRT101 m. W.Rokkor-QE 4/35, MC Tele Rokkor-QD 3,5/135 samt originale mellemringer		
17	Minolta X-500 med MD Rokkor 2/45 samt Minolta MD 2,8/35 og manual		
18	Samling 16 stk. filtre Carl Zeiss Jena og Zeiss Ikon 49/55/58mm		
19	Kodak Brownie Super 27 (Canada)		
20	Minolta Vectis S-100 m. 28-56mm, virker ok		
21	Samling 16 stk. filtre Schott Jena 58 mm		
22	Canon Digital IXUS V2 inkl. lader		
23	Minox 35 EL med Minox FC 35 blitz inkl. etui		
24	Olympus XA 2 med blitz A11		
25	NIMSLO 3D (stand B)		
26	NIMSLO 3D, ombygget, (tager 2 stk. 24 x36mm billeder)		
27	Æske med diverse typer 3-D briller		
28	Morgan & Lester: "The Leica Manual" (1935)		
29	Leica III (1935), m. Summar 2/5cm. og BT (stand B)		
30	View-Master Stereo Color Camera, (made in Belgium), inkl. BT		
31	Courtenay m44 flashmeter		
32	Embags fototaske med 2 stk. Brockway lysmålere		
33	Polaroid AF 660 Lightmixer camera		
34	Revere Stereo 33 camera, m. 2 stk. Wollensak Revere 3,5/35 og BT (stand B)		
35	Stereo Realist 3,5 camera, m. BT (stand B/C)		
36	FED Stereo camera, m. 2 stk. Industar-81, f:2,8/38		
37	FED Stereo projector, m. 2 stk. T-3, f:2,8/80		
38	Mamiya C330, m. 2,8/80 + 3,5/65 + 3,5/105 + 4,5/180 + lupsøger + prismesøger		
39	Nikon F-401x, m. zoom 3,5/35-135 og BT		
40	Skolebillede fra 1890erne		
41	Leica M2 (krom) nr.976xxx, med Summicron 2/50 nr.2115xxx og BT (stand B)	2500	
42	Hasselblad vejledninger (15 hæfter med optageteknik m.m.)		
43	Zeiss Ikon Colora, m. Novar Anastigmat 3,5/45 og BT (lukker sløv)		
44	Zeiss Ikon Contessa Matic, m. Tessar 2,8/50 og Prontor SLK Special		
45	Zeiss Ikon Contina IIa (527/24), m. Novar-Anastigmat 3,5/45		
46	Zeiss Ikon Contessa 35 (533/24), m. Tessar 2,8/45 (lysmåler død)		
47	Zeiss Ikon Nettar (517/16), m. Novar Anastigmat 6,3/75		
48	Nikon EM kamerahus		

Anvisningssalgslisten til lørdag, d. 11.10.14 i Middelfart

Anvisningssalgseffekterne sælges som beset, og Dansk Fotohistorisk Selskab påtager sig intet ansvar for eventuelle fejl og mangler og den anførte tilstandsbetegnelse. Køber og sælger erlægger hver 12,5% til D.F.S. Der afregnes kontant på stedet med såvel køber som sælger. Kredit gives kun til medlemmer, der ikke er til stede ved anvisningssalget. Ved kommissionskøb vil effekterne blive sendt pr. postoprævning. Den, der afgiver bud for trediemand hæfter for budet. Medlemmer kan indsende bud pr. telefon eller skriftligt til anvisningssalgslederen: **Leif Germann Jensen, Stationsvej 22, 2640 Hedehusene**

tlf. 33 21 43 67 - e-mail: leif.gj@mail.dk

Kommissionsbud modtages senest 2 døgn før anvisningssalget.

Nr.	Beskrivelse	Limit	H.slag
49	Exa II, m. Domiplan 2,8/50 (lukkerfunktion ?)		
50	Voigtländer Perkeo I, m. Vaskar 4,5/80 og Pronto		
51	Mamiya MSX 500, m. Sekor SX 2/50		
52	Retinette IB, m. Reomar 2,8/45		
53	Praktica MTL 5, m. Pentacon Auto 1,8/50		
54	Olympus OM10, m. Zuiko MC 1,8/50		
55	Minolta X-300, m. MD Rokkor 2/45		
56	Olympus: OM707 kamerahus + OM40 kamerahus (funktion?)		
57	Yashica Electro 35 GSN, m. Color-Yashinon1,7/45		
58	Agfa Billy-Clack (6x9), m. Agfa Bilinar f:11/100		
59	Polaroid J33 Land Camera + Polaroid Vision Instant Camera		
60	Canon TX m. FD 1,8/50 S.C. Fin stand, fungerer perfekt	200	
61	Pentax Spotmatic SP uden objektiv		
62	5 fagbøger om fotoobjektiver	200	
63	5 diverse fotofagbøger, bl.a. Stereofotografie, Novoflex m.v.		
64	Diverse originalt tilbehør til Exakta, bl.a. prismesøgere		
65	Bog: "Only Zeiss, Carl Zeiss T* Lens", sjælden japansk udgivelse	150	
66	Exakta bælgudstyr med (sjælden) forsænket Zeiss Jena 2,8/50 Tessar	500	
67	Eengangskamera " Carlsberg "		
68	Balda Baldini, m. Baltar 2,9/75 og BT		
69	Zeiss Ikon Ikonflex Ia (854/16), m. Tessar 3,5/75 og BT	400	
70	Rollei 35 (Made in Germany), m. Tessar 3,5/40 og læderetui	500	
71	Canon Zoom Lens EF-S 18-55mm 1:3,5-5,6 II		
72			
73			
74			
75			
76			
77			
78			
79			
80			
81			
82			
83			
84			
85			
86			
87			
88			
89			
90			
91			
92			
93			
94			
95			
96			

Announce

Bevar kulturarven!

Der ligger millioner af af interessante fotografier hos private, virksomheder og institutioner. En kulturarv der er skabt gennem de snart 200 år, siden fotografiets opfindelse i 1839.

Mange af disse fotografier er ved at gå tabt som følge af materialernes forgængelighed, især farveoptagelser 'falmer' væk. s/h-billeder klarer sig væsentligt bedre.

Kun ved at scanne og digitalisere de analoge optagelser kan de bevares for eftertiden. Hvis de ikke scannes, forsvinder de med tiden. Der er flere måder man kan løse problemet på: Ved hjælp af en flatbedscanner eller filmscanner. De er alle tidskrævende, vankelige og bekostelige - det er her det professionelle laboratorium begynder at blive aktuelt.

Memoryscan på Østerbro i København er specialister i høj kvalitetsscanninger. Firmaet har det største produktudvalg og kan løse de fleste scanningsopgaver. Alle filmformater inc. planfilm og plader op til 20x25cm. Papirbilleder og andre trykte materialer kan scannes op til A3. Optagelserne kan scannes i flere kvaliteter afhængigt af behovet, ligesom der kan billedbehandles i forskellige kvalitetsniveauer. Netop billedbehandlingen efter en scanning er helt afgørende, når der ønskes topkvalitet.

Ved at gå ind på firmaets hjemmeside vil man kunne få oplysninger vedr. priser med mere.

memoryscan.dk

email: kontakt@memoryscan.dk.

Århusgade 88, 3. etage, 2100 København Ø.

Telefon: 31 500 400.

Foto : Flemming Berendt

Memoryscan

sikrer dine minder

Goecker

Professional imaging
Hejrevej 37
2400 København NV
www.goecker.dk

NJAL FOTO

Njalsgade 22. Tlf.: 3254-5590
www.njalfoto.dk

NIVÅ FOTO

Nivå Center 88
2990 Nivå
Tlf.: 4914-1804

NORTHERN LIGHT GALLERY

Køb & salg: Fotografier 1839-2010
Salg af: Opbevaringsmaterialer og fotobøger.
Åkandevej 5, 2700 Brønshøj.
www.nlg.dk Adaneman@nlg.dk
Tlf.: 3860-5942

Fotohistorisk Museum

Tværgade 4
6534 Agerskov
40 78 85 03

www.fotohistoriskmuseum.dk

BESTYRELSE & REDAKTION

Formand:

Svenn Hugo
Orebyvej 27, Rørbæk
4990 Sakskøbing.
Tlf: 5470 5595
formand@objektiv.dk

Næstformand & anvisningssalgsleder:

Leif Germann Jensen
Stationsvej 22
2640 Hedehusene.
Tlf: 3321 4367
naestformand@objektiv.dk

Redaktør:

Flemming Berendt

Kasserer:

Jesper Bruus Pederesen
Overgaden Oven Vandet 82, 1.tv,
1412 København K.
Tlf.. 2172 4202
kasserer@objektiv.dk
Kontingent: Danmark kr. 375.-
Norden og øvrige Europa kr . 425.-
Indbetaling via Netbank: Konto nr. 1551 1506447
SWIFT-BIC: DABADKDK
IBAN: DK35 300000015064 47
Økonomi, adresseændring eller udmeldelse
samt udsendelse af Objektiv

Medlemsperiode: 1. januar til 31. december.

Girokort fremsendes i december.

Indmeldelse pr. 1/10-31/12 kr. 85,-

Objektiv udsendes i april, september og december

Bestyrelsesmedlem:

Svend Erik Jeppesen
Skovvej 17, 2950 Vedbæk.
Tlf: 6150 2124
bestyrelsesmedlem@objektiv.dk

Webmaster & møder vest for Storebælt

Leif Johansen
H.C. Andersensvej 7,
6100 Haderslev.
Tlf.: 7452 6038
webmaster@objektiv.dk

Anvisningssalgsbetingelser:

Tilmelding af fotografika pr. post eller e-post senest
1. marts, 1. august og 1. november.

Medlemmer kan fremsende bud pr. tlf. eller brev.

Medlemskab af DFS er obligatorisk for deltagelse i
anvisningssalg. Sælger og køber betaler hver 12,5 %
i salær til DFS.

Henvendelse: Leif Germann Jensen,

Stationsvej 22
2640 Hedehusene
Tlf.: 3321 4367
naestformand@objektiv.dk

Møder i København & Middelfart

I København: Den 3. torsdag i månederne september-marts kl: 19:30.
Østerbrohuset, Århusgade 103, 2100 København Ø.

I Middelfart : Møder i april, september/oktober og januar/februar.
Østergades Forsamlingshus, Østergade 33, 5500 Middelfart

Anvisningssalg afholdes ved generalforsamlingen i Middelfart i april,
samt vest for Storebælt i september/oktober.

Desuden i København i december.

Loppemarkeder afholdes i januar/februar, april, september/oktober
samt december.

DFS hjemmeside:

www.objektiv.dk
Indholdsfortegnelse for Objektiv indtil nr. 115: www.objektiv.dk/
objektiv/objall.htm
Database over alle artikler i Objektiv:
www.objektiv.dk/objektiv/startbase.php

Æresmedlemmer:

Flemming Berendt
John Philipp

Følgende har bidraget med materiale og andet:

Danmarks Fotomuseum, Sigfred Løvstad, Thorkil Kjems, memoryscan
samt F. Berendt (arkiv).

Objektiv udsendes kun til medlemmer af DFS og forhandles ikke kom-
mercielt.

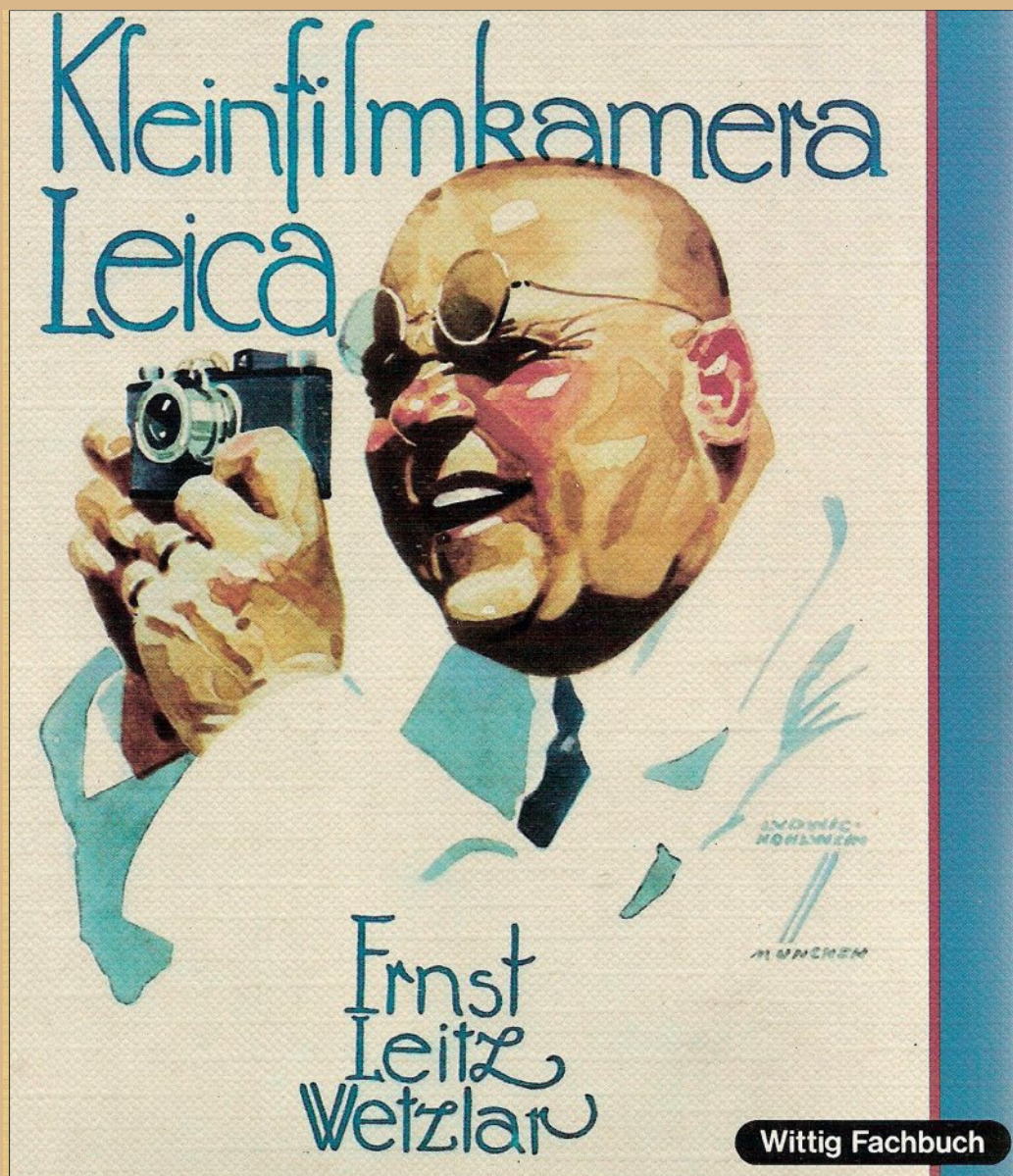
Redaktionen gør opmærksom på at skribenter til artikler IKKE er an-
svarlige for fejlfortolkninger og oplysninger, der hidrører fra dokumen-
ter, artikler eller bøger. Indsendt materiale er underlagt bladets layout.

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivel-
se af skriftet, samt dele deraf, er KUN tilladt efter skriftlig tilladelse fra
Dansk Fotohistorisk Selskab. No part of this publication may be repro-
duced in any form without permission in writing from DFS.

Copyright 2014. ISBN 0107-6329.

Tryk: Strandbygaard Grafisk a/s.

Trykkerivej 2, 6900 Skjern.

PHOTOGRAFICA

SKINDERGADE 41 · 1159 KØBENHAVN K · TEL. 33 14 12 15 · WWW.PHOTOGRAFICA.COM

